

ร่าง

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ การมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาของชุมชน โรงเรียน
และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อสร้างฐานการเรียนรู้ในระดับตำบล
ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ”

คณะผู้วิจัย

1. นายศราวุธ เขียวชาญ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองแดงสหนิตร
2. นายวัชร ฤทธิกุลอุยไพศาล	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโคกก่องโคกสูงหนองเต้
3. นายธนาคน ทบบัณฑิต	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านวังหินโนนสว่าง
4. นายประเวศ จำปานูล	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง
5. พระอธิการสมพร จันทสโร	กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านวังหินโนนสว่าง
6. พระอธิการสมจิตร ตูจิตโต	กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านโคกก่องโคกสูงฯ
7. พระจันทิ อัครทิโป	ผู้นำศาสนา
8. นายชิต จันทอร	กำนันตำบลหนองแดง
9. นายประยูรศักดิ์ เรียบร้อย	กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านหนองแดงสหนิตร
10. นายเคน สารินทร์	ผู้ใหญ่บ้านบ้านโคกสูง หมู่ 9
11. นายปรีชา ประดิษฐ์	ครู คศ.2 โรงเรียนบ้านโคกก่องโคกสูงหนองเต้
12. นางสาวมนัสนันท์ ปะสาวะเท	ครู คศ.1 โรงเรียนบ้านโคกก่องโคกสูงหนองเต้

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ

ประสานงานวิจัยการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม

คำนำ

ร่างรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาของชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อสร้างฐานการเรียนรู้ในระดับตำบล ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อรายงานการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการวิจัย ซึ่งรายงานนี้สามารถตอบโจทย์ / คำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

1. ทราบสภาพการณ์การมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาของชุมชนโรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
2. ได้แนวทาง และรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาของชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อสร้างฐานการเรียนรู้ในระดับตำบล ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
3. ได้ฐานการเรียนรู้ในระดับตำบล ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 5 ฐาน คือ (1) ฐานป่าโคกสนามม้า (2) ฐานการทอดผ้าไหมและผ้าพื้นเมือง (3) ฐานพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (4) ฐานดนตรีพื้นเมืองอีสาน (5) ฐานกิจกรรมส่งเสริมอาชีพเศรษฐกิจพอเพียง
4. ผลของการทดลองใช้ฐานการเรียนรู้ทั้ง 5 ฐาน ได้รับงบประมาณสนับสนุนในการไปใช้ฐานการเรียนรู้จาก อบต.หนองแดง จำนวน 20,000 บาท ทำให้ได้แนวทางและวิธีการบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาให้นักเรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นตำบลหนองแดง

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้จะให้ความกระจ่างกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค) ได้เป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณชุมชน โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง และทีมวิทยุทุกท่านที่มีส่วนทำให้รายงานฉบับนี้สำเร็จด้วยดี ณ โอกาสนี้

(นายศรายุทธ เข้าว้าหาญ)

หัวหน้าโครงการวิจัย

1 เมษายน 2550

บทที่ 1 บทนำ

1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

4

คำถามหลักของการวิจัย

4

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

5

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

5

งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

5

กรอบแนวคิดในการวิจัย

6

นิยามศัพท์เฉพาะ

6

บทที่ 2 บททวนเอกสารงานวิจัย และงานพัฒนาที่ผ่านมา

8

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

8

ความหมายของการมีส่วนร่วม

8

ขอบข่ายและสาระสำคัญของการมีส่วนร่วม

10

วิธีการการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

17

อุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

20

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

22

ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

22

ลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

24

การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา

25

การมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น

27

การมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล

30

งานวิจัยและพัฒนาที่ผ่านมา

32

งานวิจัยในประเทศ

32

งานวิจัยต่างประเทศ

34

เรื่อง	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	37
ขอบเขตของการศึกษา	37
สถานที่ / พื้นที่เป้าหมายที่ทำการศึกษา	37
ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา	37
แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	43
การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	44
บทที่ 4 ผลการวิจัย	45
ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์	45
ข้อมูล เนื้อหาที่ได้จากการดำเนินกิจกรรม	49
สรุปเนื้อหาเพื่อตอบคำถามการวิจัย	61
ข้อค้นพบจากการวิจัย	65
บทเรียนจากการดำเนินงานกิจกรรมของทีมวิจัย	66
เกิดการเรียนรู้ของทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง	77
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	78
สรุปผลการวิจัย	78
อภิปรายผล	85
ข้อเสนอแนะ	85
ภาพประกอบ	87
บรรณานุกรม	153
ภาคผนวก	155
ภาคผนวก ก รายงานสรุปการเงิน	156
ภาคผนวก ข หลักสูตรท้องถิ่น	160
ภาคผนวก ค แบบเก็บข้อมูล	190

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษา เป็นกิจกรรมสำคัญในการพัฒนาคนประการหนึ่งซึ่งพระราชาบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในหมวดที่ 1 บททั่วไป มีความมุ่งหมาย และหลักการบัญญัติไว้ในมาตรา 6 ดังนี้ “ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ (เก่ง) และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต (ดี) สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มีสุข)”

ปัจจุบันในภาพที่เป็นจริง โรงเรียนยังไม่สามารถดำเนินการในการจัดการศึกษาให้แก่นักเรียนตามเจตนารมณ์ของความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ เพราะคนพูดถึงแต่โรงเรียนใหม่ที่มีประสิทธิภาพที่ประสบความสำเร็จ นั่นเป็นความสามรถที่เรายกไปได้อย่างเป็น เป็นความไม่ฝัน แต่มีได้พูดถึงการจัดการศึกษาระบบใหม่ที่ประสบความสำเร็จ ไม่พูดถึงระบบที่มีประสิทธิภาพ เราคาดหวังว่าจะพาเราเดินทางจากโรงเรียนที่ทรุดโทรม ที่จะพาเด็กและครูผู้ลงหน้าเรา เราคาดหวังว่าจะขับเคลื่อนจากโรงเรียนที่ย่ำแย่ไปสู่ความเป็นโรงเรียนที่มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นๆ เลื่อนขึ้นไปเป็นระบบ เป็นโรงเรียนที่มีพลัง ไปเป็นโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ไปเป็นโรงเรียนที่ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และได้มาตรฐานสูง เราต้องการพาหนะที่จะช่วยให้การปรับกระบวนการบริหารจัดการในระดับโรงเรียน ซึ่งจะต้องทำให้องค์กรคนให้มีประสิทธิภาพ โรงเรียนมีประสิทธิภาพ และชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง (สุริฐ ศิลปอนันต์. 2543 : 47 - 60) เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งกฎหมายที่กำหนดไว้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวดที่ 1 มาตรา 8 การจัดการศึกษา (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มาตรา 39 ให้กระทรวงกระทรวงอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการการคณะกรรมการการเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง มาตรา 40 ให้คณะกรรมการสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน

ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนองค์กรศาสนา และ
ผู้แทนผู้ทรงคุณวุฒิ

โรงเรียนในเขตปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดงมีคณะกรรมการ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มาจากองค์ประกอบตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติทุกประการ
และต่างโรงเรียนต่างคำนึงการตามภารกิจในการจัดการศึกษาให้นักเรียน ซึ่งเป็นบุตรหลานของคน
ในชุมชน ที่องถิ่นตำบลหนองแดง จากการสำรวจเอกสารการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานของโรงเรียนในเขตบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง ทั้ง 4 โรงเรียน
พบว่า มีโรงเรียนเพียงหนึ่งโรงเรียน คือเป็นร้อยละ 25 ที่มีการอนุมัติใช้หลักสูตรสถานศึกษา ให้
ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปี และให้ความเห็นชอบการจัดสร้างงบประมาณให้เป็นไปตาม
แผนปฏิบัติการประจำปี ส่วนอีก สามโรงเรียน หรือร้อยละ 75 ไม่มีร่องรอยการดำเนินการ เป็น
เพียงการแจ้งให้คณะกรรมการสถานศึกษารับทราบการปฏิบัติเท่านั้น และเมื่อศึกษาถึงเนื้อหาการ
ประชุม พบว่า ขาดการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในการแสดงความคิดเห็น การเสนอแต่งตั้ง
คณะกรรมการ อนุกรรมการต่าง ๆ เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นไปตามเจตนารมณ์แห่ง
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับแก้ไข พ.ศ.2545) ทั้งนี้ เพราะหาก
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ชุมชนจากผู้แทนหลายฝ่าย มีความรู้ความเข้าใจ และใช้
ความรู้ความสามารถในการควบคุม กำกับ การบริหารและการจัดการศึกษาตามบทบาทและหน้าที่
อย่างจริงจัง จะช่วยให้คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็น ไปอย่างมีคุณภาพ กล่าวคือ
นักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตของโรงเรียนจะมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่ชุมชนต้องการ เป็นคนเก่ง
คนดี และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ตำบลหนองแดง เป็นชุมชนชนบทกลาง แบ่งการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน จำนวน
ครัวเรือนทั้งสิ้น 819 ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น 4,150 คน เป็นชาย 2,090 คน เป็นหญิง 2,060
คน มีสถานีอนามัย จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 บ้านหนองแดงสหมิตร มีโรงเรียนในสังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 4 โรงเรียน และ 1 โรงเรียนปศุสัตว์
ระดับช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-3) มีนักเรียนประถมศึกษา จำนวน 420 คน นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
จำนวน 50 คน และนักเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 163 คน จากศูนย์พัฒนาเด็ก
ก่อนวัยเรียน จำนวน 4 แห่ง

จากการจัดเวทีประชุมประชาคมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับตำบลหนองแดง เมื่อ
วันที่ 6 ตุลาคม 2548 ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 4 โรงเรียน
ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้แทนองค์กรเอกชน
ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนองค์กรศาสนา จำนวน 36 คน สมาชิก
องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง จาก 10 หมู่บ้าน จำนวน 20 คน ผู้นำชุมชน คือผู้ใหญ่บ้าน
จาก 10 หมู่บ้าน จำนวน 10 คน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง จำนวน 4 คน

รวมทั้งสิ้น 70 คน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นผลผลิตของโรงเรียนอ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้ คิดเลขไม่เป็น มีความรู้ไม่เหมาะสมกับระดับชั้น (ไม่เก่ง) ขาดคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์หลายประการ คือรื้อน ไม่เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ (ไม่เป็นคนดี) ขาดทักษะชีวิต ไม่มีสุนทรียภาพด้านศิลปะ คนตรี และกีฬา (ไม่เป็นคนมีความสุข) มีเพียงส่วนน้อยที่ได้รับรางวัลทั้งด้านวิชาการ ศิลปะ คนตรี และกีฬาในระดับกลุ่มพัฒนาความเป็นเลิศระดับอำเภอ และระดับเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งหากปล่อยให้อุปภาพของการจัดการศึกษาเป็นอยู่อย่างนี้ ไม่นานชุมชนและท้องถิ่นจะขาดทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการพัฒนาในทุกๆ ด้าน

อีกปัญหาหนึ่งที่ประชาคมเห็นพ้องกันว่าทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ คือ นักเรียนขาดการเรียนรู้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น ไม่มีสมุด คินสอ ปากกา เครื่องเขียนแบบเรียนอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับการเรียน ตลอดจนสื่อและอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น ไม่สามารถจัดหาตำราที่ครูมอบหมาย ไม่ปฏิบัติตามกิจกรรมการศึกษาที่ทักษะที่ครูมอบหมายทั้งในและนอกห้องเรียน ผู้ปกครองขาดการเอาใจใส่ในการสนับสนุนให้บุตรหลานมีสื่อและอุปกรณ์ที่พร้อมในการเรียนตามใจบุตรหลานให้สบาย หนักไม่เบาเบาไม่ผู้ ต้องจับผิดลูกมากกว่าการให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาในกรณีอื่น นอกจากนี้ ผู้ปกครองบางคนขาดศักยภาพในการเป็นเจ้าของโรงเรียนหันไปพึ่งพาทายนอก โดยการส่งบุตรหลานไปเรียนต่างอำเภอ ต่างจังหวัด เป็นต้น

อุปสรรคในการบริหารและการจัดการศึกษาของโรงเรียนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง โรงเรียนมีขนาดแตกต่างกันทั้งด้านจำนวนนักเรียน จำนวนบุคลากรครู และจำนวนวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน ตลอดจนเทคโนโลยีที่ใช้ประกอบการจัดการศึกษา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาโดยตรง คือชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ขาดศักยภาพในการเป็นเจ้าของโรงเรียนอย่างแท้จริง ส่งผลให้การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาเป็นไปได้ตามระเบียบ กฎหมาย ที่เขียนไว้อย่างสวยงามเท่านั้น ขาดประสิทธิภาพในการนำไปปฏิบัติให้เกิดผลจริง

ดังนั้น เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อสร้างฐานการเรียนรู้ในระดับตำบล และพัฒนานักเรียนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2545) ต่อไปนี้

ประชาชนชาวตำบลหนองแดง จึงเสนอแนวทางในการบริหารและการจัดการศึกษาโรงเรียนในเขตบริการ ดังนี้ 1. ฐานการเรียนรู้จากชุมชนและโรงเรียนบ้านหนองแดงสหมิตร 2. ฐานการเรียนรู้จากชุมชนและโรงเรียนบ้านกำใหญ่โนนสะอาด 3. ฐานการเรียนรู้จากชุมชนและโรงเรียนบ้านโคกกองโคกสูงหนองแค้น และ 4. ฐานการเรียนรู้จากชุมชนและโรงเรียนบ้านวังหิน โนนสว่าง ซึ่งสามารถนำเสนอในรูปแบบโครงการ “การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สาระเพิ่มเติมตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ อย่างมีส่วนร่วม” ซึ่งโครงการต่าง ๆ เหล่านี้หากได้รับการสนับสนุนจาก

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการบริหารงบประมาณ โดยให้การสนับสนุนตามนโยบายด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และเป็นที่ทราบกันดีว่าหากประชาชนมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของสิ่งใดแล้วย่อมกระทำความดีนั้นให้ดีที่สุด

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าว ชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง ร่วมกันทุกภาคส่วนของสังคม ชุมชนท้องถิ่นตำบลหนองแดง จึงได้จัดทำ “โครงการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาของชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อสร้างฐานการเรียนรู้ในระดับตำบล ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม” เพื่อคาดหวังให้เกิดแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม ตลอดจนสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนในการเป็นเจ้าของโรงเรียน ซึ่งเป็นสถานศึกษาสำหรับอบรม สั่งสอน ฝึกฝนให้เด็กและเยาวชน เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข อันเป็นความหวังและอนาคตของการสังค่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ตำบลหนองแดง และประเทศชาติในทุกภาคต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์การมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาของชุมชนโรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาแนวทาง และรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาของชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อสร้างฐานการเรียนรู้ในระดับตำบล ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อสร้างฐานการเรียนรู้ในระดับตำบล ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
4. เพื่อศึกษาผลของการปฏิบัติตามแนวทางและรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาของชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อสร้างฐานการเรียนรู้ในระดับตำบล ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

3. คำถามหลักของการวิจัย

1. ชุมชน โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง มีสภาพการณ์ของกรณีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา อย่างไรบ้าง

2. ชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง มีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อสร้างฐานการเรียนรู้ในระดับตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม อย่างไรบ้าง

3. ผลของการปฏิบัติตามแนวทางและรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหาร และการจัดการศึกษาของชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อสร้างฐานการเรียนรู้ในระดับตำบล ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม เป็นอย่างไร

4. ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. นักเรียนโรงเรียนในเขตบริการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง มีคุณภาพเป็นคนเก่ง คนดี และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. ได้แนวทางในการบริหารบริหารและการจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง

3. ได้รูปแบบในการบริหารและการจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง ที่เหมาะสม ชุมชนและท้องถิ่นมีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของโรงเรียน พร้อมให้การส่งเสริม และสนับสนุนโรงเรียนในทุกๆ

4. ชุมชน โรงเรียน และท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง มีฐานการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

5. บุคคลในชุมชนท้องถิ่นตำบลหนองแดง เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถส่งต่อการพัฒนาทุก ๆ ด้านอย่างยั่งยืน

5. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ใช้เวลาในการวิจัยครั้งนี้ 14 เดือน นับตั้งแต่วันที่ได้รับอนุมัติโครงการ คือ ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2549 ถึง 31 มีนาคม 2550

6. ขอบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยตามโครงการ มีดังนี้

1. งบประมาณค่าค่านานาภิกรรรม(ตามแผนรายละเอียดโครงการ) จำนวน 142,340 บาท
2. งบประมาณค่าวัสดุอุปกรณ์ (ตามแผนรายละเอียดโครงการ) จำนวน 33,500 บาท
3. งบประมาณค่าตอบแทนวิทยุ จำนวน 84,000 บาท

รวมงบประมาณโครงการทั้งสิ้น จำนวน 259,840 บาท

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การมีส่วนร่วมระหว่าง ชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล สามารถสร้างฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสม สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริงของเด็ก เยาวชนและบุคคลในชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

8. นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชน หมายถึง ประชาชนในหมู่บ้าน จำนวน 10 หมู่บ้าน เขตบริการของตำบลหนองแดง อำเภอโนนเชือก จังหวัดมหาสารคาม

โรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง อำเภอโนนเชือก จังหวัดมหาสารคาม

องค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง อำเภอโนนเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ผู้นำชุมชน หมายถึง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตำบลหนองแดง อำเภอโนนเชือก จังหวัดมหาสารคาม

องค์กรชุมชน หมายถึง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ของหมู่บ้านในเขตตำบลหนองแดง อำเภอโนนเชือก จังหวัดมหาสารคาม

สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง อำเภอโนนเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง นายก รองนายก เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง อำเภอโนนเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ครู หมายถึง ครูผู้สอน โรงเรียนในเขตบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง อำเภอโนนเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 4 โรงเรียนในเขตบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง อำเภอโนนเชือก จังหวัดมหาสารคาม

นักเรียน หมายถึง นักเรียนในโรงเรียน จำนวน 4 โรงเรียนในเขตบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง อำเภอโนนเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ผู้ปกครองนักเรียน หมายถึง ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียน จำนวน 4 โรงเรียนในเขต
บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง อําเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

การบริหารและการจัดการศึกษา หมายถึง การบริหารและการจัดการศึกษา โดยองค์คณะ
บุคคลของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนในเขตการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล
หนองแดง

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วม
ร่วมในการบริหาร การตัดสินใจ และร่วมลงมือปฏิบัติ จนเกิดความรู้สึกลำบากในการเป็นเจ้าของ
ร่วมกัน

ฐานการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งเรียนรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ของภูมิปัญญาชุมชน
โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง

บทบาทเอกสารวิจัย และงานพัฒนาที่ผ่านมา

1. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชนนั้น เป็นแนวคิดใหม่ ที่ได้รับการพัฒนามาจากหลายแนวคิดหลายทฤษฎี เพื่อมุ่งอธิบายและแก้ไขปรากฏการณ์ด้วยพัฒนา โดยให้ความสำคัญในเรื่องของการเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและกำหนดเงื่อนไขของการพัฒนาด้วยตนเอง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจแนวคิดนี้ซึ่งแต่ความหมาย ขอบเขตและสาระสำคัญ ลักษณะและโครงสร้าง ตลอดจนอุปสรรคและข้อจำกัดที่ได้มีผู้ทำการศึกษาและนำเสนอไว้ในที่ต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

United nations, Economic and social Resolution. 1929. (LVIII : n.d.:5) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การที่สมาชิกทุกคนในชุมชนสามารถที่จะมีโอกาสดำเนินการและมีอิทธิพลในกิจกรรมและกระบวนการพัฒนาอีกทั้งยังได้รับผลจากการพัฒนาอย่างเสมอภาคอีกด้วย โดยมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. เข้าร่วมการดำเนินงานด้วยความพยายามในการพัฒนา
2. ได้รับส่วนแบ่งในผลประโยชน์ของการกระทำตามที่ควรจะเป็น
3. มีส่วนร่วมตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย นโยบาย การวางแผน รวมทั้งดำเนินการในโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

R.E. Kasperson and m. Breibart (1974:40) กล่าวว่า คือ การที่ประชาชนจะดำเนินการเป็นผู้กระทำในกิจกรรมที่สร้างสรรคในกระบวนการ ซึ่งจะก่อให้เกิดผล 2 ด้าน คือ

1. ประชาชนจะสามารถแสดงบทบาทที่สร้างสรรค์ได้
 2. ผลของกิจกรรมที่ประชาชน ได้ทำไปจะต้องสะท้อนกลับสู่พวกเขาเหล่านั้น
- WHO/UNICEF (1978) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือ การที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำ โดยกลุ่ม

Journal of the society for International development (1981:3-5) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในระดับต่างๆ ทางการจัดการบริหารและการเมือง ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อ

1. กำหนดความต้องการในชุมชนของตน
2. กำหนดชีวิตและความเป็นผู้ของคน

United Nations Research Institute for Social Development (1982:146) ได้ให้ความหมายว่า คือ ความพยายามของประชาชนที่จะเพิ่มความสามารถในการตัดสินใจและควบคุมทรัพยากรและสถาบันในสังคม

United Nations, Department of International Economic and Social Affairs (1981:11) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือ การที่ประชาชนก่อให้เกิดโครงการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของคน การจัดอันดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยการเน้นที่การให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท

จากคำจำกัดความของการให้ความหมาย เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปความหมายการมีส่วนร่วมได้เป็น 5 ลักษณะคือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะส่วนตัวบุคคล ในลักษณะนี้จะให้ความสำคัญในปัจจัยบุคคลที่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยของประเภทของการของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งสำคัญของแนวคิด เช่น การตัดสินใจ จิตสำนึก ความเป็นเจ้าของความรู้ที่รับผิดชอบและการสูงใจ

2. การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มและกระบวนการที่มุ่งสร้างพื้นฐานอำนาจจากการสร้างกลุ่มและโครงสร้างภายในหน่วยให้เป็นขบวนการที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะที่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ ผู้ตาม และองค์กรที่มีประสิทธิภาพ

3. การมีส่วนร่วมในลักษณะของโครงการ ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญที่การจัดโครงการอื่นก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดีโดยเน้นกลุ่มเป้าหมาย การถ่ายทอดระบบเทคนิค ความรู้และการกระจายอำนาจสู่ประชาชน ซึ่งเป็น การเชื่อมโยงที่สัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐ

4. การมีส่วนร่วมในลักษณะของสถาบัน ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญในแง่ของการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน มีการถ่ายทอดหรือขยายโครงสร้างทางอำนาจของกลุ่มผลประโยชน์และชนชั้นทางสังคมในการกำหนดรูปแบบการใช้ทรัพยากร การบริหาร สถานะและอำนาจในสังคม

5. การมีส่วนร่วมในลักษณะของนโยบาย ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญในเรื่อง การยอมรับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เสียเปรียบในสังคม แล้วนำมาใช้กำหนดเป็นนโยบายและ

แผนงานระดับชาติเพื่อเป็นการประกันความมั่นคงในเรื่องของการให้การสนับสนุน และยอมรับการเปลี่ยนแปลง ทั้งในรูปของสถาบัน โครงการ กฎหมาย และชุดมาตรการใหม่ ๆ

แม้ว่าความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีความหลากหลาย แต่จุดร่วมที่สำคัญประการหนึ่งที่มีการยอมรับร่วมกัน คือการที่ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วม ร่วมในการตัดสินใจในระดับที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตน

1.2 ขอบข่ายและสาระสำคัญของการมีส่วนร่วม

ในขณะนี้สามารถจำแนกได้เป็น 3 ส่วน คือ ที่เป็นสาระสำคัญ เจาะลึกพื้นฐานและรูปแบบ ซึ่งรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 สาระสำคัญของการมีส่วนร่วม ได้มีผู้กล่าวไว้ ดังนี้

David Hapgood (1969) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นควรมีสาระสำคัญ 3 ประการคือ

1. การให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้มีความรู้และข้อมูลต่างๆ ตูประชาชนด้วยกันและเป็นการลดช่องว่างของการสื่อสารเข้ามาและความร่วมมือตลอดจนช่วยให้ประชาชนสามารถเปลี่ยนแปลงหรือสร้างสรรค์การพัฒนาด้วยตนเองได้
2. การจัดโครงการการพัฒนา เพื่อให้แบบจำลองแบบฝึกหัดแก่ประชาชน ในท้องถิ่นและเป็นการช่วยกระตือรือร้นการใช้ชีวิตของชาวชนบทในรูปของภาพสะท้อนที่ใกล้ชิดประชาชนจนทำให้มองเห็นถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ได้ดีที่สุด

3. การปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมของประชาชน ให้สอดคล้องกับการทำงานร่วมกันในรูปแบบและวิธีการที่มีกฎเกณฑ์ระบบ และมีวิชาชีพซ้อน

united nations, department of International economic and social affairs (1981:12-13) ให้ความสำคัญในส่วนที่เป็นปัญหาที่ควรคำนึงการอย่างเร่งด่วนของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าขึ้นอยู่กับ 3 สิ่ง คือ

1. การสร้างองค์การของคนยากจนในชนบท เพื่อเป็นตัวแทนของคนในการมีส่วนร่วมกับระบบราชการ และกลุ่มชนนำในเมือง
2. การฝึกอบรมความรู้ทักษะให้ประชาชนมีศักยภาพพอจะพึ่งตนเองได้ไม่ว่าจะเป็นการเป็นผู้ในระดับท้องถิ่น การบริหาร การสหกรณ์ หรือแม้แต่การต่อรองกับระบบราชการและกลุ่มอื่น

3. การให้การสนับสนุนของรัฐในด้าน การให้บริการ การฝึกอบรม และการเงิน แต่ควรให้ความช่วยเหลือในลักษณะที่เป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรเพื่อใช้ในชุมชน

Ho. H.(1983:32) ให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนว่า ควรมีเนื้อหาในเรื่องต่อไปนี้

1. การเน้นถึงคุณค่าของการวางแผนระดับท้องถิ่น
 2. การใช้เทคโนโลยีและทรัพยากรที่หาได้ในพื้นที่
 3. การฝึกอบรมที่เน้นให้ประชาชนสามารถดำเนินการพัฒนาด้วยตนเองได้
 4. การแก้ปัญหาความยากจนต้องการขึ้นพื้นฐานโดยสมาชิกของชุมชน
 5. การช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามแบบประเพณีดั้งเดิม
 6. การใช้วัฒนธรรมและการสื่อสารความหมายที่สอดคล้องกับการพัฒนา
- World health organization (อ้างใน อนุภาพ 2528 :15) เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสาธารณสุขขั้นมูลฐานในชนบท ควรมีจุดเน้น 4 ประการคือ

1. ความมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ก่อให้เกิดผู้ร่วมทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน มีความถูกต้องในทัศนคติของรัฐบาล และมีความเป็นไปได้ในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

2. การระดมเพื่อการมีส่วนร่วม ซึ่งควรจะมีการยอมรับทางการเมือง มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ มีการกระจายอำนาจเพื่อกระตุ้นใจ มีผลประโยชน์ตอบแทนทางแรงจูงใจ

3. โครงสร้างของการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งควรก่อให้เกิดการสนับสนุนช่วยเหลือและเกี่ยวข้องกันในแต่ละระดับของโครงสร้างระดับชาติ ท้องถิ่น คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้ปฏิบัติงานองค์การของรัฐกับการของเอกชน (ngo's organization) และการนำนโยบายมาแปรเป็นขั้นตอนการปฏิบัติงานที่เป็นได้

4. ผลกระทบของการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านต่างๆ อาทิ ในการใช้ทรัพยากรการวางแผนและระบบ โครงสร้างพื้นฐานของสังคม

Norman Uphoff (อ้างใน อนุภาพ 2528 :18) ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทที่ประกอบไปด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. การกระจายอำนาจ เพื่อให้เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นอิสระและสามารถกำหนดสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในชนบทมิใช่เป็นการแบ่งส่วนอำนาจทางการเมืองเท่านั้น

2. ความสามารถในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นการกระทำในขั้นที่สองของการมีส่วนร่วมอำนาจที่จะกำหนดสิ่งที่คนต้องการได้ แต่การตัดสินใจนี้จะต้องมีการเรียนรู้ประสบการณ์และมีเหตุผลมากกว่าการกระทำโดยความพอใจหรือเป็นไปตามเสียงข้างมากของกลุ่ม

3. การสร้างองค์การของประชาชนที่จะเป็นตัวแทนในการตัดสินใจโดยตรง และป้องกันผลประโยชน์จากการกระทำของคน องค์การนี้แม้ว่าควรจะเป็นองค์กรที่เข้มแข็งมีประสิทธิภาพแต่ต้องเป็นองค์กรที่ไม่ซับซ้อนในการจัดกสิติวิชาชนบททั่วไปจะร่วมได้

4. ผลประโยชน์ตอบแทนการมีส่วนร่วมของประชาชนนอกจากจะเน้นที่การกระทำแล้ว ยังเน้นที่การรับผลประโยชน์จากการกระทำที่เท่าเทียมกันอีกด้วย

จากการทบทวนสาระสำคัญด้านเนื้อหาของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมา พอสรุปลักษณะของเนื้อหาได้ 5 มิติคือ

1. เนื้อหาทางวัฒนธรรม มุ่งเน้นที่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยม ให้สอดคล้องกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เน้นการสื่อสารความเข้าใจกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชนภายนอกชุมชนกับภายในชุมชน ผู้มีอายุกับเยาวชน ชายกับหญิง ผู้ที่การพัฒนาและเน้นการถ่ายทอดแนวคิดพื้นฐานและแนวคิดกรรมของประชาชนด้วย

2. เนื้อหาในการศึกษา มุ่งเน้นที่ความรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลง การค้นหาและทำความเข้าใจปัญหา ความต้องการ การจัดลำดับความสำคัญ การต่อรอง การวางแผน และการประเมินผลในที่สุด

3. เนื้อหาด้านการเมือง สาระอยู่ที่การยอมรับและการสนับสนุนของรัฐ การกระจายอำนาจเพื่อการตัดสินใจของประชาชน หรือองค์กรของประชาชน

4. เนื้อหาทางค่านิยมค มุ่งเน้นที่การใช้ทรัพยากรในที่ถ่งถิ่น การสร้างแนวคิดกรรมจากชนบทและการมี เทคโนโลยีพื้นบ้าน หรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม

5. เนื้อหาทางค่านองค์กร สาระอยู่ที่การสร้างองค์กรของประชาชนซึ่งเป็นตัวแทนของผู้เสียเปรียบในชนบท และสามารถแสดงบทบาทและความต้องการของชาวชนได้ แต่ทั้งนี้มิติทั้ง 5 จะเป็นได้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีร่วมในการพัฒนาเพื่อประชาชนจะได้พัฒนาหมู่บ้าน ชุมชน และชนบทด้วยตัวของเขาเองได้

1.2.2 เจอนให้พื้นฐานของการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนานับเป็นว่าส่วนที่สามารถนำมากระตุ่นหรือโน้มนำก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้ซึ่ง ได้มีผู้ศึกษานำเสนอไว้ดังนี้

H.R. chaturvedi s.k. Mishra(1982) ได้เสนอเจอนให้ของการมีส่วนร่วมที่จะก่อผลในการเริ่มต้นการพัฒนาเชิงระบบไว้ 3 ประการ คือ

1. ความช่วยเหลือจากภายนอกระบบ ซึ่งอาจเป็นองค์กรพัฒนาของรัฐหรือเอกชน นักวิชาการและนักพัฒนาในรูปแบบของการช่วยเหลือด้านการเงินการเมืองและความรู้เทคนิค

2. ความพร้อมภายในระบบเช่น ผู้นำสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสภาพโอกาสในการเข้ามีส่วนร่วม วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

3. การบำรุงรักษาระบบ ในรูปของสิ่งจูงใจ การบริหารและจัดการองค์กรกิจกรรม ตลอดจนการแพร่กระจายภายนอก

HO. H. (1983-3-6-37) ได้เสนอหลักการที่สำคัญของการเริ่มต้นการมีส่วนร่วมเกิดจากประชาชนส่วนใหญ่ ไม่ใช่เป็นไปโดยฉพาะการให้มีส่วนร่วมที่เกิดจากคำสั่งจากรัฐบาลและจะต้องเป็นองค์กรที่สามารถระดมความต้องการของชุมชน ตั้งเป้าหมายและมาตรฐานของการพัฒนาทำในสิ่งดังกล่าวได้ก็นับเป็นการลดความไม่ไว้วางใจลง และองค์กรของประชาชนนี้จะเป็นแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา แต่อย่างไรก็ตาม HOก็ชี้ว่าในขั้นต้นการกระทำเหล่านี้ต้องได้รับการช่วยเหลือจากนักวิชาการและรัฐบาลในการให้ความรู้ฝึกอบรม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทัศนคติการพึ่งพารัฐและองค์กรเอกชน นอกจากนั้นแล้วการให้การสนับสนุนด้านการเงิน ความรู้ความชำนาญในการจัดการก็เป็นสิ่งที่ละเลยไม่ได้

UN, Department of International Economic and Social Affairs (19816) ได้เสนอเงื่อนไขเบื้องต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 6 ข้อคือ

1. รัฐจะต้องมียอมรับในแนวคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อนในขั้นต้นและบรรจุหลักการนี้ไว้ในแผนหรือนโยบายในระดับต่างๆ ด้วย
2. ประชาชนต้องมีพื้นฐานองค์กรของประชาชนที่สามารถเป็นตัวแทนในการเจรจาต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์และบุคคลอื่นๆ ได้
3. ประชาชนต้องมีความเป็นอิสระในแนวคิดริเริ่มการตัดสินใจ ในระดับท้องถิ่นเพื่อกำหนดกิจกรรมของตนเอง
4. ชุมชนจะต้องมีการไหลเวียนของข่าวสารและความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะหลักการและปรัชญาของการพัฒนาเทคนิควิธีการในการจัดสรรทรัพยากรและความรู้ทางการบริหารงาน
5. ชุมชนต้องได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีจำเป็นด้วยโดยเฉพาะในระยะเริ่มต้น

World Health Organization (n.d.:59-68) ได้เสนอปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ประการ คือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ จากสภาพความเป็นจริงของชาวชนบทที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆทั้งในแง่ของการร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่นๆ นั้น มีเหตุผล 2 ประการ คือ การมองเห็นว่าตนเองจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ทำไป กับการที่ได้รับการชักจูงให้เข้าร่วมจากเพื่อน

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางการเข้ามีส่วนร่วม เนื่องจาก การเข้ามีส่วนร่วมไม่ได้มีการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น กว่าจะผู้นำ กฎระเบียบ แบบแผนและลักษณะการทำงานทำให้ประชาชนบางส่วนไม่เห็นช่องทางการที่จะเข้ามีส่วนร่วมได้ ดังนั้น พื้นฐานด้านโครงสร้างของทางจึงควรมีลักษณะ ดังนี้

- 2.1 เปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ทั้งที่เป็น การเข้าร่วมในรูปแบบของตัวแทนหรือเข้าร่วมโดยตรงก็ได้

2.2 มีเวลากำหนดที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้
สภาพความเป็นจริงของคน

2.3 กำหนดลักษณะของกิจกรรมให้แน่นอนว่าจะทำอะไร

3. บังคับอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของเรามีส่วนร่วม กิจกรรมการมีส่วนร่วมที่ผ่านมานี้จะเป็นการเห็นด้วยมีโอกาสเข้าร่วมของประชาชนแต่ไม่อาจกำหนดเป้าหมายวิธีการหรือผลประโยชน์ของกิจกรรมได้ เพราะต้องขึ้นอยู่กับข้อกำหนดและการจัดสรรของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งจุดนี้เป็นเงื่อนไขที่ไม่อาจก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริงได้

นรินทร์ (2527:140) กล่าวว่าไว้ว่าเรามีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. ความสนใจและความห่วงใยร่วมกันอันเกิดจากความสนใจและความห่วงใยของสังคม บุคคลเกิดปัญหาต้องพึ่งกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงใยร่วมกันของสังคม

2. ความเชื่อศรัทธาและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มวางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนาในการตัดสินใจร่วมกันที่ต้องมีระบบแรงจูงใจที่จะทำให้เกิดคิดริเริ่มกระทำที่สนองตอบความเห็นชอบของ คนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นๆ

จากแนวคิด 3 ประการพอสรุปได้ว่า เมื่อเกิดความไม่พึงพอใจในสภาพที่เป็นอยู่มากมาย มีความต้องการเปลี่ยน ไปสู่สภาพอื่นจึงก่อให้เกิดการร่วมมือในการพัฒนา ขึ้นออกจากที่ใดก็ตาม การมีส่วนร่วมอาจเกิดจากศรัทธา ความเกรงใจหรืออำนาจบังคับก็ได้ ซึ่งถ้าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดเกิดจากความเกรงใจ หรืออำนาจบังคับก็จะประสบผลในเชิงสัมฤทธิ์ผลมากกว่าประสบผลสำเร็จ ดังนั้นองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมนั้นควรจะมีคุณลักษณะ 3 ประการคือ

1. มีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
2. มีจิตความสามารถที่จะมีส่วนร่วม

จากแนวคิดในการมีส่วนร่วมของรัฐที่ใช้ในแผนพัฒนานั้น ให้ประชาชนช่วยตนเอง แก้ไขปัญหาเองและทำเอง คุณลักษณะของการมีส่วนร่วมจึงต้องประกอบด้วย

- 1 เป็นการกระทำของประชาชน
- 2 เป็นจิตสำนึกของประชาชน
- 3 เป็นความ เสนอภาคกันของประชาชน
- 4 เป็นความเห็นร่วมกันของประชาชน
- 5 เป็นการพัฒนาศักยภาพของประชาชน

จากการทบทวนแนวคิดในส่วนที่เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมพอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องเริ่มต้นที่ความเป็นจริงของประชาชน ไม่ใช่ความต้องการ จากบุคคลภายนอกซึ่งการจะเป็นจริงได้ประชาชนจะต้องมีคุณสมบัติ 4 ประการคือ

1. ต้องมีความสามารถที่จะเข้ามีส่วนร่วมกล่าวคือ จะต้องมีความพอที่จะเข้าร่วมในการนำเนินการการฝึกอบรมที่จะเข้าดำเนินการหรือแม้แต่การเลียนแบบตัวอย่างของกิจกรรมอันเป็นขั้นต่ำสุดของความสามารถในการมีส่วนร่วมเพราะประชาชนจะต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการการวางแผนการจัดและบริหารองค์กร ตลอดจนการใช้ทรัพยากรในที่สุด
 2. ต้องความพร้อมที่จะเข้ามีส่วนร่วมกล่าวคือจะต้องมีความพร้อมทั้งสภาพเศรษฐกิจวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เปิดโอกาสให้เข้ามีส่วนร่วมความแตกต่างของแบบแผนการดำรงชีวิตและประเพณีพื้นฐานของการรวมกลุ่ม
 3. ต้องมีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมกล่าวคือจะต้องมีความเต็มใจเห็นประโยชน์ในการเข้าร่วม หรืออย่างน้อยที่สุดจะต้องมีความเข้าใจในเหตุผลของการเข้าร่วมอย่างแท้จริงซึ่งมีความประสงค์เข้าร่วมเพราะถูกโน้มน้าวหรือถูกผลักดันถูกบังคับ
 4. ต้องมีความเป็นไปได้ในการที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ ต้องมีโอกาสที่จะเข้าร่วมอันนับเป็นภาระกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนในการตัดสินใจและกำหนดกิจกรรม ในระดับที่เหมาะสมประชาชนจะต้องมีโอกาสมีความเป็นไปได้ที่จะจัดการด้วยตนเองในระดับพื้นฐานทางการเมืองเป็นสำคัญ
- 1.2.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการศึกษาผลการศึกษารูปแบบของการมีส่วนร่วมมีผู้นำเสนอใจแตกต่างกันดังนี้
- World health organization (n.d: 41-49) ได้เสนอว่ารูปแบบที่แท้จริงหรือสมบูรณ์นั้นจะต้องประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอนคือ
1. การวางแผน (planning) ในส่วนนี้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาหาคำตอบที่สำคัญ คั่งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการศึกษาประเมินผลและประการสำคัญคือการตัดสินใจ
 2. การดำเนินการ (implementation) ในส่วนนี้ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากรที่มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมการเงินและการบริหาร
 3. การใช้ประโยชน์ (Utilization) เป็นส่วนที่ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตัวเอง และการควบคุมทางสังคม
 4. การได้รับผลประโยชน์ (Obtaining Benefits) ในส่วนนี้ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้

UN, Department of International Economic and Social Affairs (1981:8)

ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบใหญ่ๆ คือ

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (spontaneous) ซึ่งเป็น โดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันเองเพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง เป็นการกระทำที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งนับเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย

2. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Induced) เป็นการเข้าร่วม โดยความต้องการความเห็นชอบหรือการสนับสนุนโดยรัฐบาลซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะทั่วไปของประเภทถึงพัฒนา

3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Coerced) เป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินการตามนโยบายของรัฐภายใต้การจัดการของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือ โดยการบังคับโดยตรงรูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ส่งผลให้ผู้กระทำได้รับผลทันทีแต่จะไม่ได้รับผลในระยะยาวและอาจเกิดผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

Norma Uphoff (1981 : 10-21) ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่ออธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making) โดยอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงกิจกรรม และการตัดสินใจในการตัดสินใจตั้งแต่การสนับสนุนทางด้านการแพทย์ หรือการเข้าร่วมในการบริหาร และการร่วมมือรวมถึงการเข้าร่วมในการลงแรงร่วมใจ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคมหรืออย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างควบคู่กันไป

4. การมีส่วนร่วมในการประนีประนอม ในรูปแบบนี้เป็นการควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

L. J. Carty (อ้างใน อาวุธภาพ 2528 : 25) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 แบบคือ

1. การมีส่วนร่วมแบบมีตัวแทน (Representative) ซึ่งลักษณะนี้จะเกี่ยวข้องการจัดระเบียบในการดำเนินการ การกำหนดนโยบาย และการควบคุม

2. การมีส่วนร่วมแบบไม่มีตัวแทน (Non-representative) เป็นการเข้าร่วมโดยตรงในรูปแบบคณะกรรมการหรือกลุ่มใหญ่ในการดำเนินการทั้งหมด

J.H.J. Maceda (1982 : 15-33) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบคือ

1. การมีส่วนร่วมแบบแข็งขัน (Active) หมายถึง การเข้าร่วมตั้งแต่การริเริ่มและติดตามในกระบวนการกำหนดความต้องการแผนงานตลอดจนเข้าร่วมในกิจกรรมการดำเนินงานและสนใจในผลของการพัฒนา

2. การมีส่วนร่วมแบบไม่แข็งขัน (Passive) หมายถึง การเข้าร่วมส่วนของประชาชน

โดยไม่คำนึงถึงความสำคัญของการกำหนดแผนและนโยบาย ตลอดจนไม่สนใจผลของการกระทำในกิจกรรม

3. การมีส่วนร่วมแบบน้อยชวา (Inert) หมายถึง การเข้าร่วมโดยการถูกชักจูงจํายอม หรือถูกบังคับ โดยสภาพแวดล้อม บุคคล หรืออื่นๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมแบบนี้จะแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเสมอ

อดิน (2527) ได้ให้ข้อควรคำนึงถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการคือ

1. กลไกการพัฒนาเคลื่อนย้ายจากรัฐสู่ประชาชน ให้ประชาชนมีบทบาทหลักในการพัฒนา

2. เป้าหมายของการพัฒนา คือ การพัฒนาจิตความสามารถเพื่อพึ่งและการพัฒนาตนเอง มิใช่พึ่งพารัฐหรือองค์กรพัฒนาภายนอก

3. กระบวนการพัฒนากายนี้ควรเป็นวิธีคือยังยึดหลักกลางๆ มากกว่าจากบนสู่ล่าง นอกจากนั้นแต่ละรูปแบบควรมีการแบ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนออกเป็น

- ก. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
- ข. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
- ค. การปฏิบัติงานในกิจกรรม การพัฒนาตามแผน
- ง. การประเมินผลงาน กิจกรรมการพัฒนา

จากความแตกต่าง และความเหมือนในรูปแบบที่นำเสนอมข้างต้นสามารถจำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมออกได้ 3 ลักษณะคือ

1. รูปแบบที่ให้ความสำคัญเชิงเนื้อหา กล่าวคือ รูปแบบนี้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดแผนเข้าร่วมในการกระทำ และรับผิดชอบโดยชนั้ตลอดจนเข้าร่วมในการประเมินผลการทำงาน

2. รูปแบบที่ให้ความสำคัญในการจัดรูปความสัมพันธ์หรือรูปขององค์กร ซึ่งการมีส่วนร่วมอาจเกิดจากความสมัครใจ หรืออาจเกิดจากการถูกชักจูง หรือเกิดจากการบังคับ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นไปในได้ทั้งในรูปแบบมีตัวแทน หรือไม่มีตัวแทนก็ได้

3. รูปแบบที่ให้ความสำคัญในรูปของกิจกรรม ในรูปแบบนี้จะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะแบบแข่งขัน แบบไม่แข่งขันหรือแบบล้อยชาก็ได้

1.3 วิธีการวัดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

จากการกล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคน และพัฒนาชุมชน ได้ด้วยตนเอง โดยเริ่มจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ไม่ใช่ด้วยความต้องการของบุคคลภายนอกภายใต้กระบวนการ

การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น หากเข้าใจถึงวิธีการวัดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและนำมาใช้ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม ในการให้และรับอำนาจแก่ประชาชน การพัฒนาต่าง ๆ จะได้รับ ผลสำเร็จอย่างรวดเร็วขึ้น

วิธีการวัดการมีส่วนร่วม ในการพัฒนา

วิธีการวัดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาจจำแนกตามประเภทกิจกรรม หรือขั้นตอนในการพัฒนา ระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม ประเภทของผู้มีส่วนร่วม และรูปแบบของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1.3.1 การจำแนกประเภทการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนา ซึ่งเป็นวัดเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน อันเกิดจากการผสมผสานแนวคิดเชิงทฤษฎีกับแนวคิดภาคปฏิบัติ (บุญชร .2531:17) คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชา ชนมีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดกลไกและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจอันแสดงออกมาในเชิงรูปธรรมและนามธรรมคือสังคมหรือบุคคล ที่ตาย

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจ ปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (formative evaluation) อันนับเป็นการประเมินผล ความก้าวหน้าที่ทำเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (summative evaluation) ซึ่งเป็น การประเมินผลสรุปรวมยอด

1.3.2 การจำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของสมาคม

สาธารณชนอเมริกา (America Public Health Association.1983 อ้างใน บุญชร. 2531 : 18) ซึ่งจำแนกระดับความเข้มไว้ 3 ระดับ คือ

1. ระดับการตัดสินใจ (decision-making)

ในระดับนี้ประชาชนจะเข้าร่วมในวางแผน และจัดการกับกิจกรรมการพัฒนาด้วยตนเอง จึงถือว่าการมีส่วนร่วมระดับนี้ เป็นการรับผิดชอบตัวเอง (level of responsibility by themselves)

2. ระดับการร่วมมือ (Cooperation) ในระดับนี้ประชาชนจะให้ความร่วมมือในการพัฒนาตามแผนงานที่ริเริ่มโดยหน่วยงานภายนอก บางครั้งประชาชนจะร่วมเสียดลเวลา แรงงาน และทรัพย์สิน เพื่อให้แผนงานนั้นประสบความสำเร็จ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือเป็นการมีส่วนร่วมในระดับที่ยอมรับได้ (acceptable level of participation)

3. ระดับการใช้ประโยชน์ (utilization) ในระดับนี้ประชาชนจะยอมรับและใช้ประโยชน์จากบริการที่กำหนดไว้ ถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นการยอมรับบริการเท่านั้น เช่น การเข้าร่วมโครงการวางแผนครอบครัว เป็นต้น

1.3.3 การจำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม ตามรายละเอียดประเภทผู้เข้าร่วมตาม

สถานภาพได้ 4 ประเภท คือ

1. บุคคลในท้องถิ่น
2. ผู้นำท้องถิ่น
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐ
4. เจ้าหน้าที่ต่างชาติ

ซึ่งการจำแนกผู้เข้าร่วมดังกล่าวนี้ Uphoff.(1981. อ้างใน อทิน รพีพัฒน์.2527) กล่าวว่า จะต้องพิจารณาถึงสถานภาพส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว การศึกษา ชนชั้นทางสังคม ระดับรายได้ ระยะเวลา ที่อยู่อาศัย และสถานภาพการถือครองที่ดิน เป็นต้น

1.3.4 การจำแนกตามรูปแบบของการมีส่วนร่วม (form of participation)

การจำแนกลักษณะนี้ ผู้หลายท่านได้ศึกษาไว้ เช่น ดุสเซลดอร์ฟ (Dusseldorf.1981 : 18-19) ได้จำแนกวิถีของการเข้าไปมีส่วนร่วม (way of participation) เป็น 2 ทาง คือ

1. การมีส่วนร่วมทางตนเอง หมายถึง การที่บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาด้วยตนเอง เช่น การเข้าร่วมประชุม ร่วมอภิปราย ร่วมใช้แรงงาน หรือร่วมลงคะแนนเสียง เป็นต้น
2. การมีส่วนร่วมทางอ้อม หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมผ่านตัวแทน หรือการให้การสนับสนุนโดยไม่นำตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง

ซึ่งแนวคิดนี้ ก็คล้ายคลึงกับแนวคิดของวอลล์และลิเชอรอน (wall and lischeron.

1977:432.) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 รูปแบบตามวิธีการและระบบที่บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมคือ

1. การมีส่วนร่วมทางตรง หมายถึง การที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยตนเองในรูปแบบของปัจเจกบุคคลหรือระบบของกลุ่ม ในลักษณะการเสนอความคิดเห็นของตนเอง

2. การมีส่วนร่วมทางอ้อม หมายถึง การมีส่วนร่วมในลักษณะที่มีบุคคลอื่นเป็นตัวแทนเข้าไปมีส่วนร่วม

Upthoff (1981. อ้างใน อคิน ธิพิพัฒน์.2527:145) ได้จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 2 ประเภท ทคือ การมีส่วนร่วมในลักษณะของการกับการมีส่วนร่วมโดยตรงและโดยอ้อม ส่วนนรินทร์ (2528 : 188) ได้จำแนกรูปแบบส่วนร่วมออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง เป็นการมีส่วนร่วมตนเองในองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน (inclusive organization) เช่น การรวมกลุ่มสตรี หรือเยาวชนต่างๆ เป็นต้น
2. การมีส่วนร่วมโดยอ้อม เป็นการมีส่วนร่วมที่ผ่านองค์กรหรือผู้แทน (representative organization) เช่น กรรมการหมู่บ้านกรรมการกลุ่มสตรีกรรมการกลุ่มเยาวชน เป็นต้น
3. การมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาส (open participation) เป็นการมีส่วนร่วมโดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ตัวแทนของประชาชน (non representative organization) เช่น สถาบันต่างๆ หรือหน่วยงานที่เชิญชวนและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ตลอดเวลา

รูปแบบของการมีส่วนร่วมจากแนวคิดต่างๆ ที่กล่าวมาสามารถจำแนกสรุปได้ 2 ลักษณะคือ

1. การมีส่วนร่วมทางตรง เป็นการมีส่วนร่วมในรูปแบบที่บุคคล เข้าไปเกี่ยวข้องโดยตรงด้วยตนเองกับกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วมทางอ้อม เป็นการมีส่วนร่วมที่บุคคล ไม่ เข้า ไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้วยตนเองแต่ถ้า เน้นการผ่านตัวแทนหรือ เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในรูปแบบอื่น ๆ แทน

วิธีการวัดการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาที่จำแนกลักษณะพฤติกรรมการมีส่วนร่วมตามแนวคิดที่เสนอในเบื้องต้น สามารถ นำไปประกอบการกำหนดกรอบความคิดในการศึกษาวิจัยได้เป็นระบบและ มีความน่าเชื่อถือได้ เนื่องจากวิธีการทั้ง 4 แบบคือ 1) วัดตามประเภทของกิจกรรมหรือขั้นตอนของการม ส่วนร่วม 2) วัดตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม 3) วัดตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม และ 4) วัดตามรูปแบบของการมีส่วนร่วมเป็นวิธีการวัดที่เป็นผลจากการศึกษากันทั่วกันตลอดตามหลักการพัฒนาโดยแท้จริง

1.4 อุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

สามารถจำแนกออกได้ 3 ระดับ คือ

1. อุปสรรคที่เกิดจากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเป็นแหล่งรวมศูนย์อำนาจ ไม่ว่าจะเป็นด้านนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนให้ไม่มีโอกาสรับรู้ขั้นตอน และกระบวนการในการวางแผนตัดสินใจ จนไม่อาจพัฒนากิจกรรมได้เมื่อถูกนำเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาอันที่ทัศนคติ ค่านิยม และทักษะของเจ้าหน้าที่รัฐยังเชยชินต่อการกระทำและติดข้อติดสาร ในคนกลุ่มเดียวกันจึงใช้ภาษา

เทคนิคของตนแล้วคิดว่าประชาชนต้องเข้าใจ และประเมินผลของเจ้าหน้าที่แต่ละบุคคลโดยองค์การของรัฐก็มีฐานความคิดว่าตัวโครงการ หรือกิจกรรมต้องบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้โดยไม่ว่ามันถึงการพัฒนาคนในชุมชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้หรือเกี่ยวข้องกับเรื่องใดอย่างใด ส่วนการสนับสนุนโดยผู้ช่วยเหลือหน่วยงาน และประสิทธิภาพความรับผิดชอบต้องงานพัฒนาของเจ้าหน้าที่รัฐก็ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อชุมชนโดยตรง

2. อุปสรรคที่เกิดจากชุมชน เนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านมาชุมชนยังขาดความพร้อมและมีข้อบกพร่องในหลายประการ เช่น การขาดองค์กรท้องถิ่นที่เหมาะสมจึงขาดผู้อุทิศตนและเวลาแก่งานชุมชนอย่างเต็มที่ จนขาดทักษะการทำงาน และขาดการติดต่อสื่อสารที่คั่นเป็นอุปสรรคประการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนได้รู้ไม่เพียงพอก่อให้เกิดปัญหาการสื่อความหมายการทำงานเข้าใจ การขอความคิดเห็น และความคิดริเริ่มใหม่ๆ ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกัน และทำให้กลุ่มแตกแยกในที่สุด หนึ่งความแตกต่างกันในกลุ่มชนและผลทางเศรษฐกิจ ในชุมชนก่อให้เกิดการแตกแยกทางความคิดค่อนข้างมาก ซึ่งนับเป็นความลำบากในการกำหนดความต้องการ การลำดับความสำคัญ และการแบ่งสรรทรัพยากรในชุมชน ส่วนการทุจริตและความยากจนนับเป็นอุปสรรคทำให้ประชาชนขาดโอกาสเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และการไม่ได้รับผลตอบแทนอย่างชัดเจนเช่นกัน

3. อุปสรรคที่เกิดจากสังคม จะเกิดขึ้นในระดับความสัมพันธ์ของสังคม ซึ่งพิจารณาได้ใน 3 ทาง คือ ด้านการเมือง ด้านกฎหมาย และระบบราชการ ซึ่งผลจากอุปสรรคทั้ง 3 ด้าน จะก่อให้เกิดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของแผนกิจกรรมทางราชการ กล่าวโดยสรุปแล้ว รูปแบบของการมีส่วนร่วมที่พึงประสงค์และเป็นที่ยอมรับกันมีจุดสำคัญอยู่ที่ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เป็นไปได้ในลักษณะแบบสมัครใจ และเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแท้จริง แต่คุณสมบัติดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกระบวนการเริ่มต้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่เป็นการจำลองแบบหรือการนำเอามาใส่ได้ในจุดใดจุดหนึ่ง

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

แนวความคิดที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจการต่างๆของชุมชนนั้น ได้บังเกิดขึ้นในชุมชนต่างๆ ทั่วโลกซึ่งจะเห็นว่าจากประเพณีสังคม (comparative work) ขึ้น ในชุมชนต่างๆ ซึ่งมีการปฏิบัติในหมู่เกษตรกรทั่วโลก ยุทธศาสตร์การบริหารเพื่อพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ ด้านสังคมการเมืองถือว่ามีส่วนร่วมของประชาชนองค์การท้องถิ่นเอกชนมีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จที่มุ่งพัฒนากันและส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม

2.1 ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

เอกชัย กิสุขพันธ์ (2538 : 237) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง รูปแบบของความเกี่ยวข้องของบุคคลร่วมกัน (Involvement) ของสมาชิกในการประชุมหรือเพื่อตัดสินใจและควบคุมการทำงานร่วมกัน

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 2) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนเกิดการพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการ ควบคุมการใช้ทรัพยากร กระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมัครใจในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

ไพรัตน์ เจริญรินทร์ (2525 : 6) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้แก่ประชาชนในชุมชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัคร ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537 : 182-183) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามามีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องหรือกิจกรรมต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือกระบวนบริหาร

ชูชาติ พ่วงสมจิตต์ (2540 : 304) เห็นว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบถึงตัวประชาชน

สมยศ นาวิการ (2525 : 1) ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม (participation management) หมายถึง กระบวนการให้บุคลากรส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจนั้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของบุคคลที่ใช้ความคิด

รีเคเดอร์ (Reeder, 1974 : 39) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของบุคคล

จรัส บุญเชื้อง (2537:13) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่ประชาชนทุกคนในท้องถิ่น ได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับตนเองและท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนได้รับการพัฒนาขีดความสามารถของตนเองให้สามารถที่จะดำเนินการให้สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของตนเอง

Wang, In-Joung (1981 : 90-92) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสนใจของบุคคลหรือกลุ่มที่ต้องการจะให้การสนับสนุนช่วยเหลือด้านแรงงานหรือทรัพยากรต่อสถาบัน เพราะเล็งเห็นว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นเกี่ยวข้องกับชีวิตพวกเขาด้วย

Berkley (1975 : 200) ได้ให้นิยามคิดว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้คนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่สามารถจะทำได้

United Nations (1981 : 4) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาว่า หมายถึง การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในด้านต่างๆ ได้แก่

1. ในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

2. ในการปฏิบัติตามแผนหรือโครงการต่างๆ ด้วยความเต็มใจ

United Nations Department of Interemational Economic and Social Affair (อนงค์ พัฒนากร. 2535: 35: อ้างอิงมาจาก United Nations Department of International Economic and Social Affair. 1981:11) ได้ให้ความไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือ การที่ประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและการที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของคน การจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมการพัฒนา และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นโดยเน้นที่การใช้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท

นรินทร์ จงจุฬเวศย์ (2527 : 183-185) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้รู้สึกมีส่วนร่วมสละสลวยกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

จากความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าวผู้ศึกษาได้สรุปความหมายว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่คณะกรรมการในฐานะองค์กรประชาชนได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเดียวกันโดยมีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนา และร่วมกันแก้ปัญหาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดี

2.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 189) ได้กล่าวว่าลักษณะของการมีส่วนร่วมมีหลายระดับ ตั้งแต่เป็นสมาชิกจนถึงการเป็นผู้นำ ดังนี้

1. เป็นสมาชิก
2. เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม
3. เป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วยเหลือ
4. เป็นกรรมการ
5. เป็นประธานกรรมการ
6. สมาชิกผู้หนึ่งที่ทำอะไรระหว่างประชุม
7. สมาชิกผู้หนึ่งที่เสนอแนะหรือที่ประชุม

พัฒนา บุญยรัตพันธุ์ (2517 : 3) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาว่าจะต้องมีตั้งแต่การวางแผนโครงการ การเสียสละกำลังแรงงาน วัสดุ กำลังเงิน หรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น

กรรณกิจ ชมดี (กรรณกิจ ชมดี. 2524 : 13 ; อ้างอิงมาจาก กิตติรัตน์ธ.2536 :16) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 รูปแบบคือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at Meetings)
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน (Financial Contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on Committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customer)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม (Entrepreneur)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้แรงงานหรือลูกจ้าง (Employee)
10. การมีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution)

2.3 การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา

2.3.1 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

1. บทบาทหน้าที่โดยทั่วไป

1.1 เป็นตัวแทนของโรงเรียนแจ้งข่าวการเคลื่อนไหวของโรงเรียนในทางสร้างสรรค์ให้ชุมชนในท้องถิ่นและบุคคลโดยทั่วไปรับทราบ

1.2 สร้างความเข้าใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในชุมชนพร้อมทั้งประสานงานให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน

1.3 เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมของโรงเรียน

1.4 ช่วยเหลือและประสานงานกาช่วยเหลือกับชุมชนปัญหาของนักเรียนหรือโรงเรียน

2. บทบาทหน้าที่โดยตรง

2.1 กำหนดนโยบายแผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียน

คณะกรรมการโรงเรียนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการกำหนดแผนพัฒนาโรงเรียนทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แนวพัฒนาการศึกษาชาติ แผนพัฒนาการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และความต้องการของท้องถิ่น

2.2 ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน

โรงเรียนจะนำนโยบายแม่บทมาใช้กรอบในการปฏิบัติงานประจำปีของงานบริหารโรงเรียนประถมศึกษา 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงินและพัสดุ งานอาคารสถานที่และ งานประชาสัมพันธ์ เพื่อบรรจุ ผู้เป้าหมายที่กำหนดไว้ใน แผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียน ก่อนที่โรงเรียนจะนำแผนปฏิบัติการดังกล่าวไปใช้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการโรงเรียนก่อน

2.3 ให้อำนาจปรึกษาเสนอแนะแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารการเงิน และงบประมาณของโรงเรียน การแสวงหาและให้การสนับสนุนด้านการเงินวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดกิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาของนักเรียนทุกด้านทั้งในและนอกโรงเรียน

คณะกรรมการโรงเรียนมีส่วนร่วมบริหารการเงินและงบประมาณของโรงเรียน โดยการให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางการใช้จ่ายเงินให้บังเกิดผลสัมฤทธิ์ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการแสวงหาเงิน วัสดุอุปกรณ์ มาช่วยในการพัฒนากิจการของโรงเรียน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างการพัฒนา โดยการจัดหาวิทยากรภายในท้องถิ่นหรือผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ ทั้งในและนอกท้องถิ่น

2.4 รับผิดชอบต่อความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียน

ภาคเรียนละ 1 ครั้ง

คณะกรรมการโรงเรียน มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินงานของโรงเรียน ดังนั้นเพื่อรับทราบความก้าวหน้าผลการดำเนินงาน โรงเรียนจะต้องรายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการโรงเรียนทราบ อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

2.5 ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นภาครัฐและเอกชนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อการพัฒนาโรงเรียน และให้มีการใช้บริการจากโรงเรียน ให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชน และร่วมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

คณะกรรมการโรงเรียนมีบทบาทที่สำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หรือองค์กรท้องถิ่น เพื่อโรงเรียนจะได้รับการสนับสนุนจากชุมชนและองค์กรนั้นๆ ไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียน

2.6 แต่งตั้งที่ปรึกษา และหรือคณะกรรมการ เพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่คณะกรรมการโรงเรียนมอบหมาย

นอกจากคณะกรรมการโรงเรียนแล้ว ประชากรในชุมชนอีกจำนวนมากที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนเพื่อต้องการให้ท้องถิ่นของตนเองเจริญเติบโตสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ เนื่องจากกระบวนกระบวนการของศึกษาธิการกล่าวแล้วข้างต้นในส่วนของการคณะกรรมการโรงเรียนต้องการโรงเรียนซึ่งต้องช่วยกันสรรหาบุคคลดังกล่าวมาตั้งแต่เป็นที่ปรึกษา หรือคณะกรรมการ เพื่อช่วยดำเนินงานและมอบหมายภาระหน้าที่ให้ช่วยรับผิดชอบได้ตามศักยภาพของผู้นั้น

2.3.2 การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการจัดการศึกษา

จากแนวคิดในเรื่องของลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าว ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ประมวลสรุปเป็นหัวข้อของการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาชนบท เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การมีส่วนร่วมขององค์กรบริหารส่วนตำบล ในฐานะองค์กรท้องถิ่น และเป็นตัวแทนของประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียนประถมศึกษา คือ

1. มีส่วนร่วมในการคิด ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
2. มีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน
3. มีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงาน
4. มีส่วนร่วมในการประเมินผล
5. มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ
6. และมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ

สำหรับบทบาทความเคลื่อนไหวของผู้ศึกษา เห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงานหลัก คือ งานวิชาการ และงานส่งเสริมการเจริญ คือ งานกิจการนักเรียน งานบุคลากร งานธุรการการเงินบัญชีพัสดุ งานอาคารสถานที่ งาน

2.3 การมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3.1 ความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

มนุษย์ได้อาศัยความรู้ความสามารถกับการระบบนิเวศของตนเองดำรงชีวิตอยู่ ความรู้ความสามารถนี้เรียกว่า “ภูมิปัญญา” (ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2535 : 679) ภูมิปัญญาของมนุษย์ได้เป็นการสืบทอดกันมาจกอดีตถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดสาย และเชื่อมโยงกันทุกระบบสาขา“ภูมิปัญญาไทย” (2541 : 16) ในเรื่องภูมิปัญญาได้มีความหมายของคำว่าภูมิปัญญา เช่น

รัตนะ บัวสนธิ์ (2535:7) และตามารถ จันทรัฐสุรย์ (2547:9) มีความเห็นว่าภูมิปัญญา (wisdom) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) เป็นพื้นเพรากฐานความรู้ของชาวบ้าน เพื่อให้เรียกแทนกระบวนการที่คน (pasa-diyam) ที่มีต่อตนเอง (ชีวิตคน) และสิ่งแวดล้อม (โลกทัศน์) ที่ชาวบ้านได้เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม

ในเอกสารกรมวิชาการ (2539:3) ได้กล่าวถึงความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าเป็นความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ใช้ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยได้รับการถ่ายทอด และกลั่นกรองเป็นระยะเวลายาวนาน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นความรู้ความสามารถและทักษะของคนในท้องถิ่นซึ่งอาจมีความแตกต่างกันไปตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นที่สืบประสบการณ์เรียนรู้ปรุงแต่งเพื่อให้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม และสืบทอดต่อกันมาอย่างไม่ขาดสาย

2.3.2 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ความสามารถ และทักษะของคนในท้องถิ่นที่สั่งสมปรุงแต่งสืบทอดต่อกันมา ให้แก้ปัญหาและพัฒนาทางค้ำจุนต่างๆ ในการดำเนินวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เป็นหนึ่งในหลายกรณีที่เกิดขึ้นถึงศักยภาพของชาวบ้านในการปรับตัววัฒนธรรมด้วยจิตวิญญาณความเป็นคน ที่มีอุดมการณ์เป็นอำนาจและวิถีคิดในการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม และการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติ จนเป็นเอกลักษณ์ในสังคมหมู่บ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นระบบหนึ่งของวัฒนธรรม และเป็นแก่นของชุมชนที่จรรโลงให้ชาติอยู่รอด (ศักดิ์ชัย เกียรติณินทน์. 2542 : 2; ต้านียง ตรีชนนาคพงษ์. 2535 : 23) ซึ่งในเรื่องความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ได้มีหน่วยงาน และนักวิชาการต่างๆ ได้กล่าวไว้ อาทิ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 9-11) ได้สรุปความสำคัญของ ภูมิปัญญาต้นไว้ 5 ประการดังนี้

1. ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง
2. สร้างความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย
3. สามารถประยุกต์คุณค่าสอนทางศาสนา ใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม
4. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน
5. ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมกับยุคสมัย

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง (2541 : 28) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นมรดกของสังคม ที่บรรพบุรุษได้ส่งต่อมาเป็นระยะเวลานาน กระทั่งให้เกิดรัฐ เกิดระบบโครงสร้างแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีคิดแบบคนไทยเมื่อเกิดปัญหาก็หันมามองใจด้วยการกลับไปใช้ความรู้เดิม ถ้าเนี่ยยัง สร้อยนาคพงษ์ (2535 : 3) ถือว่าภูมิปัญญาเป็นทุนทางสังคมที่ชี้้นำการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นสมบัติอันมีค่าของมนุษยทุกหมู่เหล่า

พิทยา สายหู (2534 : 27) มีความคิดว่าภูมิปัญญาช่วยจำแนกให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์ กล่าวคือ มนุษย์มีการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ที่ตนสร้างขึ้นใหม่ได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญ ได้ช่วยส่งเสริมสร้างความรัก ความสามัคคีแก่คนในชุมชน และช่วยปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

2.3.3 ขอบข่ายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 104-105) ได้แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 9 ด้าน คือ

1. ด้านการเกษตร
2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
3. ด้านการแพทย์ไทย
4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
6. ด้านศิลปกรรม
7. ด้านภาษาและวรรณกรรม
8. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี
9. ด้านโภชนาการ

2.3.4 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชาวบ้านได้ใช้สติปัญญาของคนผู้มีความรู้ประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอด ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งตลอดมาด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยวิถีชีวิตทางศาสนา ความเชื่อพิธีต่างๆ รวมทั้งความเชื่อในบรรพบุรุษ การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก ใช้กิจกรรมการถ่ายทอดง่ายไม่ซับซ้อน มีความสนุกสนานและดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่าิทาน การลงทำ การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น การถ่ายทอดแก่ผู้ใหญ่ วิธีการถ่ายทอดมีหลายรูปแบบ เช่น การบอกเล่าโดยตรงหรือเล่าโดยการผ่านทางพิธีผู้ช่วย พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมต่างๆ คัมภีร์ที่ได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่น จะมีขั้นตอนคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนผู้บ่าวสาวในการครองเรือนและการประกอบอาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้วิธีการถ่ายทอดจะออกมาในรูปแบบของคำร้องในการละเล่นต่างๆ เช่น ลิเก ลำตัด โนราห์ หนังตะลุง กลอนลำ คำผญา คำสอน คำสอน ที่ได้สอดแทรกคติธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิบัติงานจารีตประเพณีต่างๆ (สามารถ จันทรัฐชัย. 2534 : 13-14)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งกระทำไป 2 รูปแบบ คือ แบบเป็นลายลักษณ์อักษร กับแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ให้ส่งกลมกลืนกันไปในชีวิตของคนในชุมชนนั้นๆ

2.3.5 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน

รุ่ง แก้วแดง (2541 : ๒24-227) ได้กล่าวว่า ครูต้องประสานความร่วมมือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน เพื่อนำความรู้ของชุมชนนั้นมาจัดการเรียนการสอนในทุกระดับทุกประเภท และทุกรูปแบบของการจัดการศึกษา

วิจารณ์ สวรรค์ชนะ (2541 : 94-95) มีความคิดว่า ผู้จัดการศึกษาต้องถือว่าการศึกษาคือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวิถีชีวิตและยอมรับภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นเข้าสู่ระบบการศึกษา โดยบุคลากรทางการศึกษาคือศึกษากันคำว่าให้เข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นคือที่คำปัญญาเป็นต่อการพัฒนาและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนำมาสอนหรือพัฒนา

กรมวิชาการ (2540 : 11-12) ได้เสนอว่า โรงเรียนต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแบบอย่างกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น และกำหนดความต้องการในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2542 : 23) กล่าวว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนมีวิธีการดำเนินการ 6 ประการ ได้แก่

1. เชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

ปราชญ์ท้องถิ่น

2. ให้นักศึกษาออกไปศึกษาและฝึกงานที่บ้าน หรือสถานประกอบการของปราชญ์ท้องถิ่น
3. เชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาร่วมสอน
4. นำสิ่งที่ป็นองค์ความรู้ในท้องถิ่นมาถอดเทรกลงในเนื้อหาวิชาที่สอน
5. ให้นักเรียนออกไปสำรวจข้อมูลท้องถิ่น แล้วครูผู้สอนนำมาจัดการเรียน

การสอน

6. จัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรืออุทยานการศึกษา

2.4 การมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล

การปกครองในประเทศไทยนอกจากจะมีรัฐบาลคอยบริหารประเทศแล้วยังมีหน่วยงานปกครองที่ประจำอยู่ในท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ เช่น การบริหารงานของกรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา เทศบาล สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ศาลากลาง องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลกำลังเป็นหน่วยงานที่กำลังมีบทบาทในเรื่องการกระจายอำนาจ การปกครองของท้องถิ่นไทยเพื่อจุดประสงค์นี้ (โกวิทย์ พวงงาม และปรีดี โชติช่วง. 2541:2)

1. เพื่อเป็นการกระจายอำนาจการปกครองในระบบอบบประชาธิปไตยสู่ท้องถิ่น
2. เพื่อให้ประชาชนใช้สิทธิเลือกผู้แทนระดับตำบล (สมาชิก อบต.)
3. เพื่อให้องค์การประชาชน (อปค.) มีอำนาจการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาตำบลด้วยตนเอง

4. เพื่อให้เกิดระบบการควบคุมตรวจสอบระหว่างสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการบริหารองค์การส่วนตำบล

5. เพื่อระดมทุนงบประมาณรายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น

6. เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 คือ หน่ยการบริหารท้องถิ่นที่มีฐานะนิติบุคคลและเป็นราชการส่วนท้องถิ่น โดยราษฎรเลือกตัวแทนสมาชิกสภา อบต. เข้าไปมีอำนาจหน้าที่ตัดสินใจในการบริหารงานของตำบลตามกฎหมายที่กำหนดไว้

2.4.1 ที่มาขององค์การบริหารส่วนตำบล

หลังจากมีพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาบังคับใช้แล้วทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงฐานะขององค์การปกครองในระดับตำบลออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1.1 สภาพตำบล ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคล และปัจจุบัน (2540) มีสภาตำบลอยู่ที่วัดประเทศจำนวน 567 ตำบล

1.2 องค์การบริหารส่วนตำบล มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการส่วนท้องถิ่น ปัจจุบัน(2540) มีอยู่ จำนวน 6,397 ตำบล

ที่มาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เกิดจากการยกฐานะสภาตำบลที่มีรายได้ โดยไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ล่วงลัดค่อนกันสามปีเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท(หรือตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด) ประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (โดยให้ทำเป็นประกาศกระทรวงมหาดไทยและให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาระบุชื่อ และเขตของ องค์การบริหารส่วนตำบล) ต่อมา พ.ศ. 2542 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายระเบียบข้อบังคับ องค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อสะดวกและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลยิ่งขึ้น

2.4.2 ประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบล มีดังนี้ (โกวิท พวงงาม,ปริทัศน์ โชติช่วง. 2541 : 4)

วัฒนธรรม

1. เพื่อให้เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการบริหารงานพัฒนาตำบล
2. เพื่อทำหน้าที่ในการพัฒนาตำบลด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และวัฒนธรรม
3. เพื่อจัดทำหรือจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจทั่วหน้าของชุมชน เช่น การรักษาความสะอาด การพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน บัณฑิตศึกษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. เพื่อยกระดับฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบล ให้เป็นเทศบาลตามกฎหมายในอนาคต

5. เพื่อให้เป็นหน่วยปฏิบัติและประสานงานกับหน่วยรัฐบาลท้องถิ่นนอกชนอื่น
6. เพื่อส่งเสริมคนในท้องถิ่นที่มีความสามารถให้ทำงานรับใช้ท้องถิ่น เช่น สมัครเป็นสมาชิก อบต. เป็นพนักงานส่วนตำบล เป็นต้น

2.4.3 โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วย

1. สภาองค์การบริหารส่วนตำบล
2. คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

3. งานวิจัยและพัฒนาที่ผ่านมา

3.1 งานวิจัยในประเทศ

สุทิน ลิน โฉม และคณะอื่นๆ (2526 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาอุปสรรคและแนวทางในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน ความร่วมมือ มีอระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยวิจัยกับชุมชนหมู่บ้านหมู่ที่ 1 และ 3 ตำบลทางช้าง อำเภอบางบ่อ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามีความร่วมมือของชุมชนที่ให้แก่โรงเรียน แต่เป็นไปในลักษณะที่ชุมชนถูกสั่งให้เข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนเท่านั้น ไม่ได้มีส่วนร่วมในความคิดเห็น และเงื่อนไขที่เกื้อกูลต่อความร่วมมือ มี 6 ประการ คือ เครือญาติ ฐานะทางเศรษฐกิจ บุคลิกภาพของผู้นำ ความศรัทธาในศาสนา สภาพของชุมชน และสภาพการรับรู้ของชาวบ้าน

บุญเชื้อ เหล่าชัย (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทในการพัฒนาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาประถมศึกษาอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษามีบทบาทในการพัฒนาชุมชน โดยรวม ในทุกด้านในระดับปานกลาง มีบทบาทเป็นรายค้าในระดับมากในด้านการเมืองและการปกครอง บุคลากรในโรงเรียนและผู้ปกครองนักเรียนแสดงทัศนคติต่อปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษามีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ ประชาชนมีฐานะยากจน ขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนา ไม่เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนา และสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน

พัฒนา อุศิริพิทักษ์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเมือง : ศึกษากรณีชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสถลนครอำเภอเมือง จังหวัดสถลนคร ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาต้งมีทั้งห้หมดลักษณะ โดยมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรหรือวัสดุมากที่สุด รองลงมาได้แก่ร่วมคิดและวางแผน ร่วมกระทำโดยการสละแรงงาน หรือร่วมขบวนแห่ ร่วมใช้ประโยชน์ และร่วมบำรุงรักษา หรืออนุรักษ์โดยการเผยแพร่ความรู้ตามลำดับ

สมชาย รัชชติธรรมกุล (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยม สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดยโสธร พบว่าการปฏิบัติงานโรงเรียนชุมชนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดยโสธร รวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการสรั้งและเผยแพร่เกียรติของโรงเรียนและการเป็นผู้นำและการร่วมมือในการพัฒนาชุมชน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากส่วนด้านการวางแผนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การให้บริการชุมชนการ ได้ความสนับสนุนและการประเมินผลผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับกลาง

เสด็จ หมวटना (2541 : บทลัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลนาหนึ่ง อำเภอโพธารมย์ จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมขององค์การบริหารส่วนตำบลนาหนึ่ง มีศักยภาพด้านบุคลากรด้านการบริหารจัดการ ด้านสภาพแวดล้อมและได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเป็นอย่างดี แต่ศักยภาพที่ยังขาดหรือไม่เอื้อต่อการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลนาหนึ่ง คือด้านรายได้และงบประมาณ และด้านวัสดุอุปกรณ์ ยังขาดไม่เพียงพอต่อการใช้งาน

อนันต์ จันทร์โคตร (2538 : บทลัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่าบทบาทในการปฏิบัติงานจริงในการพัฒนาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อพัฒนาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู ในปี พ.ศ. 2538 โดยรวมทุกคนปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองการปกครองมีบทบาทในระดับสูง ส่วนด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา และด้านเศรษฐกิจและอาชีพ มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทที่คาดหวังมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับบทบาทที่ปฏิบัติจริง

กรณีกา (2527) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มอพยพเพื่อการผลิตและกลุ่มเกษตรทำไร่ โครงการสารสี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ คือ การร่วมประชุม การร่วมออกแรง การร่วมออกเงิน การร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ การร่วมเป็นผู้นำการร่วมเป็นคณะกรรมการ การร่วมเป็นผู้ชักชวน และการร่วมเป็นผู้ริเริ่ม โดยมีการร่วมประชุมร่วมออกแรง และร่วมเป็นผู้ชักชวน มีปริมาณมากที่สุด ซึ่งใกล้เคียงกับผลการวิจัยของรุฑ์ กลุ่มชุมชน และสุนทร โคตรบรรเทา (2527) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่กระตุ้นให้ประชาชนเข้าร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนในชนบทภาคอง : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านพัฒนาเคื่น พ.ศ. 2526 ของจังหวัดอุดรธานี พบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ เรียงตามลำดับดังนี้คือ การร่วมออกแรง การร่วมประชุม การร่วมดูแลรักษาผลประโยชน์ การร่วมบริจาคทรัพย์สิน การร่วมวางแผน และการร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

ผลงานวิจัยของบุคคลอีกหลายท่านได้แสดงให้เห็นว่าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาค่อนข้างสูง เช่น การวิจัยของศูนย์ศึกษาและอบรมการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (รุฑ์ กลุ่มชุมชน และสุนทร โคตรบรรเทา. 2527 : 14-15) เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน แบ่งเป็น 5 ด้านคือ ร่วมประชุมร่วมออกแรง ร่วมออกแรง ร่วมออกเงิน ร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ และร่วมใช้ประโยชน์ ผลการวิจัยพบว่า แต่ละพื้นที่ให้ความร่วมมือในแต่ละด้านแตกต่างกัน โดยมีผู้ให้

ความร่วมมือมีอิสระกลาง และระดับสูงรวมกันถึงร้อยละ 83.1 ซึ่งนับได้ว่าเป็นการร่วมมือในระดับที่ดีมาก

ผลการวิจัยของเสมอ จันทร์พุทธและคณะอื่น (อ้างใน รุทธิ์ กล่อมขุน.2527.14) ก็พบว่าประชาชนเกินร้อยละ 60 ขึ้นไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเช่นร่วมรับทราบความเคลื่อนไหวของการพัฒนาหมู่บ้านแสดงถึงประกอบของการที่ประชุมเท่านั้น และได้อธิบายว่า ที่เป็นอย่างนี้เพราะชาวชนบทคุ้นเคยกับการเป็นผู้มากกว่าส่วนการริเริ่มจะปล่อยให้เป็นเรื่องของกลุ่มผู้นำมากกว่า ซึ่งข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรัสวดี ทุนพนธ์ (2528) ที่พบว่า ประชาชนไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมขั้นประเมินผล รองลงไปคือ ขั้นตอนการค้นหาปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุ การกำหนดแนวทางแก้ไข และขั้นตอนตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไขและวางโครงการแก้ปัญหา แต่จะเข้าร่วมในขั้นตอนปฏิบัติการโครงการ และขั้นตอนรับผลประโยชน์จากโครงการ โดยจะมีส่วนร่วมมากที่สุด ในรูปแบบของการใช้แรงงาน รองลงมา คอ ออกเงิน วัสดุ ประชุม และแสดงความคิดเห็นเรียงตามลำดับ

ฉอาน (2526) พบผลการศึกษาว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการมากที่สุด รองลงมาคือ ขั้นติดตามผลงาน และขั้นกำหนดความต้องการ ในขั้นดำเนินการและขั้นติดตามผลนั้น ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแรงมากที่สุด รองลงมาคือ การร่วมออกเงินกับวัสดุ และร่วมเป็นกรรมการ โดยมีปริมาณการเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง มากที่สุด ส่วนขั้นตอนกำหนดความต้องการประชาชนเข้าร่วมประชุมมากที่สุด รองลงมาคือ ร่วมแสดงความคิดเห็น

3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สมิท (Smith. 1971 : 2377-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของตัวแทนประชาชนในการวางแผนและพัฒนาศึกษา พบว่า

1. คณะกรรมการการศึกษาผู้บริหาร โรงเรียนและประชาชน มีความต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ อันจะทำให้เกิดความสำนึกในการพัฒนาศึกษา
2. คณะกรรมการจากประชาชน ไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่ทางโรงเรียนดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว โดยที่คณะกรรมการไม่ได้มีส่วนร่วมหรือรับรู้
3. คณะกรรมการโรงเรียนและผู้บริหารเห็นพ้องต้องกันว่า โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิมหาก ได้มีคณะกรรมการดังกล่าวเข้ามาช่วยกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

เบเกอร์ (Becker.1974=6887-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทและความเข้าใจระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับตัวแทนของชุมชน ในการวินิจฉัยปัญหาเขาได้แยกการตัดสินใจหาใดๆ ที่เกี่ยวกับโรงเรียน ผู้บริหารและตัวแทนชุมชนจะต้องร่วมมือกันทุกฝ่ายต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษา ตามหน้าที่บทบาทและนโยบายที่ได้ตกลงกันไว้ และนอกจากนั้น

ยังพบอีกว่า

1. ผู้บริหารจะต้องเข้าใจ และสนใจเกี่ยวกับความแตกต่างของชุมชน อีกทั้งจะต้องพร้อมที่จะเข้ากับชุมชนในทุกโอกาส
2. ทักษะคติในทางที่ไม่พึงประสงค์ของแต่ละฝ่ายจะเป็นปัญหาสำคัญ หรือเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในการที่จะเข้าไปปฏิบัติงานร่วมกัน

3. ในการเข้าร่วมของประชาชน หรือชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจจะต้องมีการฝึกอบรมและเตรียมการก่อนพอสมควร

4. ผู้บริหารจะต้องเป็นบุคคลที่ยอมรับตนเอง และไม่คาดหวังหวังเกี่ยวกับผลที่จะได้รับสูงเกินไปในการเข้าร่วมประชุมแต่ละครั้ง

คิง (King, 1984 : 1493-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง โรงเรียนในฐานะเป็นชุมชนและความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน จุดมุ่งหมายเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสามารถลดความแตกต่างของชุมชน โดยการสร้างความสัมพันธ์ด้วยวิธีการประชาธิปไตยให้เกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ผลวิจัยของบุคคลอื่นที่ได้วิจัยไว้แล้ว 3 คน ผลการศึกษารูปได้ว่า ถ้าหากให้บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสร้างกฎเกณฑ์ให้เขามีความรู้สึกรู้สึกว่าต้องการรักษากฎนั้นไว้ ถ้าให้เขามีโอกาสเข้าร่วมจะมีการปฏิบัติตามกฎมากขึ้น และถ้าให้บุคคลได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับภาคตัดสินใจ เขาจะเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับคำมั่นในงานของโรงเรียน ความแตกต่างจะน้อยลง

กราฟ (Graff, 1988 : 1633-A) ได้ศึกษาทัศนคติของชุมชนต่อการจัดการศึกษาและระดับการมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียนที่จะทำให้ทัศนคติของชุมชนต่อโรงเรียนดีขึ้น จุดมุ่งหมายคือต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนกับทัศนคติต่อสถานศึกษาของรัฐ ผลการศึกษพบว่า มีความสัมพันธ์กันระหว่างระดับทัศนคติกับระบบโรงเรียนแต่ละสิ่งแวดล้อม แต่ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของชุมชนกับสิ่งแวดล้อมหรือทัศนคติของชุมชนกับระดับการเข้าร่วมในกิจการของโรงเรียน

ทอย (Toy, 1983 : 1951-A) ได้ศึกษาการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในโรงเรียนและได้เสนอแนะว่า ในการที่จะวางแผนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนในชนบทนั้นควรจะมีการพัฒนาค่านิยมโดยายและกฎต่างๆ ให้มีการวิจัยปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องอยู่กำหนดจุดมุ่งหมาย เป้าหมายชัดเจน สร้างความสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอก จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ที่ดี การทำให้เกิดความเข้าใจวางใจ ความกระตือรือร้นในการทำงาน และจัดให้มีการประเมินผลในการดำเนินงานด้วย

โพลลอซซี (Pollozzi, 1981 : 1484-A) ได้วิจัยรูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องของกับกิจกรรมของโรงเรียนท้องถิ่นในรัฐนิวเจอร์ซีย์ พบว่า ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนให้ความร่วมมือกับ

โรงเรียน ควรร่วมมือกันทั้งสองฝ่าย คือโรงเรียนไม่ควรอยู่ติดกับนโยบายมากนัก ส่วนฝ่ายชุมชน ควรจะเกี่ยวข้องกับนโยบายที่สัมพันธ์กันความสามารถที่ตัวอย่างได้รับ

อินแกรม และคนอื่นๆ (Ingam, Emic and others. 1981 : EJ 266160) ได้ทำการวิจัย เรื่องโครงการศึกษาภาคเหนือของประเทศไทยแคนาดา : กรณีกลยุทธ์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในปี 1979 ผลการวิจัยพบว่า วิธีสร้างความสัมพันธ์

จากการบทความวนคิดเรื่องการมีส่วนร่วมในหลายๆ ด้านที่กล่าวมานั้นเมื่อนำมาจัดกลุ่ม ความคิดซึ่งเป็นกรอบสำหรับประกอบการพิจารณาว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาซึ่งจัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ได้ 4 ประเด็นคือ

ประเด็นที่ 1 ความต้องการส่วนบุคคล เป็นบุคคลเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นจากฐานคติที่เชื่อว่า ตัวของประชาชนมีแรงจิตใจเป็นพื้นฐาน โดยเกิดจากแรงกระตุ้นภายในบุคคลเองเป็นหลัก เช่น ความรู้สึกเสียสละ ความต้องการแสดงออกและความพอใจเป็นต้น สิ่งเหล่านี้เองเป็นแรงกระตุ้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาต่อไป

ประเด็นที่ 2 แรงผลักดันจากบุคคลอื่น เป็นปัจจัยนี้อาศัยความเชื่อพื้นฐานว่าประชาชนส่วนใหญ่มีทัศนคติความเข้าใจต่อเรื่องธุระของส่วนรวมหรือขาดความรู้ ความเข้าใจที่ดีพอจะก่อให้เกิดการกระทำที่ก่อผลต่อส่วนรวม ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีผู้มีความรู้ หรือผู้ที่ได้รับการเชื่อถือมาชี้นำให้มีหรือเกิดการกระทำขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การชี้แนะหรือผลักดันจากผู้ผู้นำในชุมชน จากเจ้าหน้าที่ในการพัฒนา

ประเด็นที่ 3 สภาพะบียบคั้นจากสภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยนี้พื้นฐานคติที่เชื่อว่า ประชาชนจะอยู่เฉยหรือไม่ยอมรับเริ่มการกระทำใด ๆ เองหาก ไม่มีสิ่งมากระตุ้นหรือก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวต่อการดำรงชีวิตของคน และยิ่งถ้ามีสภาพแวดล้อมบีบคั้น และสร้างความเคียดแค้นขุ่นแค้นให้แก่ประชาชนก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำมากขึ้น

ประเด็นที่ 4 พฤติกรรมทางสังคมหรือกระบวนการสังคม ความเป็นปัจจัยที่พื้นฐาน ความเชื่อกรอบแนวคิดนี้ เชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาย่อมสืบเนื่องมาจากพฤติกรรมทางสังคมของชุมชนที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่หากบุคคลนั้นมีพฤติกรรมทางสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมก็จะเกิดขึ้น โดยง่ายส่วนชุมชนใดมีพฤติกรรมทางสังคมไม่สอดคล้อง การมีส่วนร่วมก็มิอาจเกิดขึ้นได้ หรือถ้าเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความยากลำบาก อาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมทางสังคมเป็นตัวกำหนดลักษณะและระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

บทที่ 3

วิธีคำนวณการวิจัย

1. ขอบเขตของการศึกษา

1. เนื้อหาที่ค้องการศึกษา

1.1 สภาพการณ์มีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง

1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นฐานการเรียนรู้แต่ละชุมชนและโรงเรียน

1.3 แนวทาง/วิธีการรูปแบบการบริหารและการจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง

1.4 รูปแบบของฐานการเรียนรู้จากภูมิปัญญาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของโรงเรียนในเขตบริการการบริหารส่วนตำบลหนองแดง

1.5 การทดลองใช้ฐานการเรียนรู้ของโรงเรียนในเขตบริการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง

2. สถานที่/พื้นที่เป้าหมายที่ทำการศึกษา

2.1 โรงเรียนในเขตบริการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง จำนวน 4 โรงเรียน

2.2 หมู่บ้านในเขตบริการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง จำนวน 10 หมู่บ้าน

2.3 วัดในเขตบริการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง จำนวน 7 วัด

2.4 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง จำนวน 1 แห่ง

3. ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา

3.1 ทีมวิจัย และที่ปรึกษา เพื่อวางแผนการดำเนินงานตามโครงการวิจัย และกำหนดบทบาท หน้าที่ของทีมวิจัย กิจกรรมนี้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 16 คน มีรายชื่อ ดังนี้
ทีมวิจัย

1. นายสุราษฎร์ เชาวัญญู นักวิจัย/หัวหน้าโครงการ

เกิดวันที่ 4 เดือน เมษายน พุทธศักราช 2506 อายุ 42 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 3 ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

สถานภาพทางสังคม รับราชการครู ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนบ้านหนอง

แดงสามัคคี

โทรศัพท์มือถือ 0-4372-6994 หรือ 0-1061-7946

ผลงานการวิจัย การสร้างการตื่นรู้ศรัทธาความศรัทธาสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5-6 (ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ปี 2541)

2. นายวัชร อนุทพพาณิชย์ ทีมวิจัย

เกิดวันที่ 1 เดือน เมษายน พุทธศักราช 2494 อายุ 54 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 27/1 ถนนศรีมหาสารคาม ตำบล ตลาด อำเภอ เมือง จังหวัด

มหาสารคาม

สถานภาพทางสังคม รับราชการครู ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษา

โรงเรียนบ้านโลกทองโลกสูงหนองแ่

โทรศัพท์มือถือ 0-4371-2298 หรือ 0-6222-3896

3. นายธนาคม ทบบัณฑิต ทีมวิจัย

เกิดวันที่ 25 เดือน ธันวาคม พุทธศักราช 2505 อายุ 43 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 1 ตำบล ลำโรง อำเภอ นาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

สถานภาพทางสังคม รับราชการครู ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษา

โรงเรียนบ้านวังหินโนนสว่าง

โทรศัพท์มือถือ 0-1260-0483

ผลงานการวิจัย -

4. นางสาวณัฏฐนันท์ ปะสาวะเท ทีมวิจัย

เกิดวันที่ 14 เดือน มกราคม พุทธศักราช 2523 อายุ 25 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 4 ตำบล ปอพาน อำเภอ นาเชือก จังหวัด มหาสารคาม 44170

สถานภาพทางสังคม รับราชการครู ตำแหน่ง ครู

โรงเรียนบ้านโลกทองโลกสูงหนองแ่

โทรศัพท์มือถือ 0-6006-5527

ผลงานการวิจัย -

5. พระสมจิณฺศ สุจิตฺโต ทิมนวิจัย

เกิดวันที่ 24 เดือน เมษายน พุทธศักราช 2513 อายุ 35 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ - วัดโพธิ์ทองบ้านโคกก่อง หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแดง อำเภอ นาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

สถานภาพทางสังคม ผู้แทนองค์กรศาสนา ตำแหน่ง กรรมการสถานศึกษา

โรงเรียนบ้านโคกก่องโคกสูงหนองแค้น

โทรศัพท์ที่ติดต่อได้ 0-6222-1208

ผลงานการวิจัย -

6. นายประยูรศักดิ์ เรียบร้อย ทิมนวิจัย

เกิดวันที่ 1 เดือน ตุลาคม พุทธศักราช 2485 อายุ 73 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 1 ตำบล หนองแดง อำเภอ นาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

สถานภาพทางสังคม ผู้นำชุมชน ตำแหน่ง ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา

โรงเรียนบ้านหนองแดงสหนิตร

โทรศัพท์ที่ติดต่อได้ 0-7218-6730

ผลงานการวิจัย -

7. นายวิชิต จันทจร ทิมนวิจัย

เกิดวันที่ 28 เดือน กันยายน พุทธศักราช 2505 อายุ 43 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 4 ตำบล หนองแดง อำเภอ นาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

สถานภาพทางสังคม ผู้นำชุมชนระดับตำบล ตำแหน่ง กำนันตำบลหนองแดง และประธาน

คณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนบ้านเก่าใหญ่โนนสะอาด

โทรศัพท์ที่ติดต่อได้ 0-9937-5278

ผลงานการวิจัย -

8. พระจันท์ อัดศทิโป ทิมนวิจัย

เกิดวันที่ 18 เดือน พฤศจิกายน พุทธศักราช 2508 อายุ 40 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ - วัดโพธิ์ทองบ้านโคกก่อง หมู่ที่ 7 ตำบล หนองแดง อำเภอ นาเชือก

จังหวัดมหาสารคาม

สถานภาพทางสังคม ผู้แทนองค์กรศาสนา ตำแหน่ง กรรมการสถานศึกษา

โทรศัพท์ที่ติดต่อได้ 0-7227-1452

ผลงานการวิจัย -

9. นายเคน สานิพันธุ์ ทิมวิชัย

เกิดวันที่ 14 เดือน มีนาคม พุทธศักราช 2501 อายุ 47 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 8 ตำบลหนองแดง อำเภอ นาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

สถานภาพทางสังคม ผู้นำชุมชน ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 8

โทรศัพท์มือถือ 0-6253-4219

ผลงานการวิจัย -

10. นายปรีชา ประดิษฐ์ ทิมวิชัย

เกิดวันที่ 2 เดือน ตุลาคม พุทธศักราช 2501 อายุ 47 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 18 หมู่ที่ 10 ตำบลหนองแดง อำเภอ นาเชือก

จังหวัดมหาสารคาม 44170

สถานภาพทางสังคม รับราชการครู ตำแหน่ง ครู คศ.2 โรงเรียนบ้านโคกทองโคกสูงหนองแค้น

โทรศัพท์มือถือ 0-7949-5269

ผลงานการวิจัย -

11. จ.ศ.ประเวศ จำปามูล ทิมวิชัย

เกิดวันที่ 20 เดือน พฤศจิกายน พุทธศักราช 2501 อายุ 47 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 6 ตำบลหนองแดง อำเภอ นาเชือก

จังหวัดมหาสารคาม 44170

สถานภาพทางสังคม นักการเมืองท้องถิ่น ตำแหน่ง รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง

โทรศัพท์มือถือ 0-1059-0325

ผลงานการวิจัย -

12. พระอาจารย์สมพร จันทสาโร ทิมวิชัย

เกิดวันที่ 14 เดือน กันยายน พุทธศักราช 2506 อายุ 42 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน วัดบ้านวังหิน หมู่ที่ 6 ตำบลหนองแดง อำเภอ นาเชือก

จังหวัดมหาสารคาม 44170

สถานภาพทางสังคม พระภิกษุ ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดบ้านวังหิน

โทรศัพท์มือถือ 0-1292-5691

คณะที่ปรึกษา

1. นายสุรัตน์ คงชาทม ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2
2. นายชวลิต จันทร์ศรี ศึกษาธิการจังหวัดชัยภูมิ หัวหน้ากลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มหาสารคาม เขต 2

3. นายทองเพชร แพนทอง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง
4. นายเชวงศักดิ์ รัตนรักษ์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง

3.2 กลุ่มคนผู้ร่วมดำเนินการ

- 3.2.1 นักเรียนในโรงเรียน 4 โรงเรียนทุกคน
- 3.2.2 ครูและผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียน 4 โรงเรียนทุกคน
- 3.2.3 ผู้ปกครองนักเรียน ของโรงเรียน 4 โรงเรียนทุกคน
- 3.2.4 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน 4 โรงเรียนทุกคน
- 3.2.5 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง จำนวน 20 คน
- 3.2.6 ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง จำนวน 4 คน
- 3.2.7 ผู้นำชุมชนในเขตบริการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง จำนวน 30 คน

3.2.8 ประชาชนทุกคนใน 10 หมู่บ้าน

3.2.9 พระสงฆ์ในวัดของเขตบริการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง ทุกหมู่บ้าน ซึ่งทิมวิชัยและผู้ร่วมดำเนินกร ไปด้วยในการดำเนินงานครั้งนี้

1. ทิมวิชัย และที่ปรึกษาเพื่อวางแผนการดำเนินงานตามโครงการวิจัย และกำหนดบทบาทหน้าที่ของทิมวิชัย กิจกรรมนี้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 16 คน
2. จัดประชุมชี้แจงโครงการกับกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมนี้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 89 คน
3. ศึกษาสถานการณ์ปัญหา ดังนี้

3.1 ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมศึกษาสภาพการณ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง ใช้เวทีการประชุมประชาคมหมู่บ้านตามเขตบริการของโรงเรียน 4 โรงเรียน 4 ครั้ง ผู้เข้าร่วม เขตบริการโรงเรียนละ 30 คน รวม 133 คน

3.2 ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมศึกษาสภาพการณ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง ใช้เวทีการประชุมประชาคมจากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 10 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 2 คน รวม 1 ครั้ง ผู้เข้าร่วม รวม 33 คน

3.3 ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นสภาพการณ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง ใช้เวทีการประชุมประชาคมจากครูผู้สอนจาก 4 โรงเรียน รวม 1 ครั้ง ผู้เข้าร่วม รวม 43 คน

3.4 ประชุมทีมวิจัย และที่ปรึกษาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อย 6 ครั้งมาวิเคราะห์หาสาเหตุของการบริหารและการจัดการศึกษาที่ไม่ส่งผลต่อการเป็นคนเก่ง คนดี และคนมีความสุข และส่งผลกระทบต่อบุคคลในชุมชนและท้องถิ่นอย่างไร การทวิความรู้แรงของปัญหาเด็กและเยาวชน มีแนวทางและวิธีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับท้องถิ่นอย่างไร บันทึกผลการสรุปวิเคราะห์ข้อมูล ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ จำนวน 15 คน

3.5 จัดเวทีเสนอข้อ มูลและเพิ่มเติมข้อมูลสภาพการณ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง คัดคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ปกครองนักเรียน จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ครั้งนี้ 65 คน.

4. ทีมวิจัย นำคณะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 65 คน ศึกษาสถานการณ์การบริหารและการจัดการศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลที่ประสบความสำเร็จ นำร่องความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับสถานศึกษา ณ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

4.1 กำหนดโจทย์สำหรับการศึกษาดูงานตามบทบาทและหน้าที่ของตนเอง

4.2 สรุปผลการศึกษาดูงาน

5. จัดเวทีระดมความคิดเห็นจากชุมชน และท้องถิ่นเพื่อกำหนดแนวทาง แผนงานในการบริหาร และการจัดการศึกษาเพื่อสร้างฐานการเรียนรู้ในระดับตำบล อย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ตำบลหนองแดง จำนวน 79 คน

6. ประชุมทีมวิจัย ผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง ผู้แทนครู ผู้แทนผู้นำชุมชน เพื่อปฏิบัติการจัดทำแนวทาง และแผนการบริหารและการจัดการศึกษา สร้างฐานการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ 29 คน

7. ประชุมทีมวิจัยและที่ปรึกษา เพื่อสรุปและรายงานความก้าวหน้าของโครงการ

8. ทดลองนำแนวทาง/วิธีการบริหารและการจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมไปใช้จริงกับโรงเรียนทั้ง 4 โรงเรียน โดยใช้เวลา 1 ภาคเรียน (6 เดือน) ประชุมติดตามและประเมินผล เดือน 1 ครั้ง รวม 6 ครั้ง จำนวน 952 คน

9. ประชุมทีมวิจัย ที่ปรึกษา เพื่อสรุปผลการทดลองและวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารและการจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง เมื่อสิ้นสุดการทดลอง ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 15 คน

10. ประชุมทีมวิจัยสรุปผลและรวบรวมข้อมูล จัดทำเค้าโครง หัวข้อการเขียนรายงานผลการวิจัย จำนวน 15 คน

1.1. จัดทำรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ จำนวน 3 คน

3.3 ผู้มีส่วนร่วมในการเสริมความรู้ประสบการณ์

ผู้มีส่วนร่วมในการเสริมความรู้ประสบการณ์แก่ทีมวิจัยในโครงการ มีดังนี้

3.3.1 รศ.ดร.ประวิ เอร่าวิณ คณบดีคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราม

3.3.2 ครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤกษ์ ปราชญ์ชาวบ้านครูภูมิปัญญาไทยสาขาพัฒนาสิ่งแวดล้อม อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

3.3.3 องค์การบริหารส่วนตำบลแก้งแก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด

มหาสารคาม

3.4 ผู้สนับสนุน หรือองค์กรสนับสนุน

3.4.1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สนับสนุนงบประมาณค่าเดินทางไปวิจัย เป็นเงินทั้งสิ้น 259,840 บาท

3.4.2 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง สนับสนุนงบประมาณนำนักเรียนไปฐานการเรียนรู้ เป็นเงินทั้งสิ้น 20,000 บาท

4. แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

4.1 ประเภทของข้อมูล

ประเภทของข้อมูลมี 2 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิง

คุณภาพ

4.2 วิธีเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและทีมวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการ ดังนี้

4.2.1 การสัมภาษณ์

4.2.2 การสอบถาม

4.2.3 การสังเกต

4.2.4 การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

4.2.5 การประชุม

4.2.6 การประชุมปฏิบัติการ

4.2.7 การจดบันทึก

4.2.8 การศึกษาดูงาน

4.2.9 การทดลอง

5. การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและทีมวิจัย ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และประมวลผลข้อมูล ด้วยวิธีการ ดังนี้

- 5.1 วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation)
- 5.2 วิธีพรรณนาวิเคราะห์ และการวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis)
- 5.3 ความถี่
- 5.4 ร้อยละ
- 5.5 ค่าเฉลี่ย
- 5.6 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1. ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์

จากการศึกษาสภาพบริบทพื้นที่เป้าหมายในการค้าเนืกรววิจัย ปรากฏผลดังนี้

1. สภาพพื้นที่

1.1 พื้นที่

เขตบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง มีเนื้อที่ทั้งหมด 23,216 ไร่ หรือ 3,714 ตารางกิโลเมตร

1.2 ที่ตั้ง – อาณาเขต

มหาสารคาม

- ทิศเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลเลิงแฝก ถึงอำเภอกุดรัง จังหวัด

- ทิศใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลโปพาน อำเภอโนนเขื่อน จังหวัดมหาสารคาม

- ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลลำโรง อำเภอโนนเขื่อน จังหวัด

มหาสารคาม

- ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลเปือยน้อย อำเภอเปือยน้อย จังหวัด

มหาสารคาม

1.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

พื้นที่เป็นที่ราบ บางส่วนเป็นที่ดอน (โลกและโนน) ลักษณะธรณีสัณฐานส่วนใหญ่เป็นดินทราย บริเวณที่ดอนระดับต่ำใช้เป็นที่ตั้งบ้านเรือนและปลูกพืชไร่ บริเวณที่ราบใช้ในการทำนา ปลูกผลไม้ยางวัล และบริเวณที่ลุ่มใช้เป็นแหล่งน้ำในการอุปโภคและการเกษตร

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากร

มีประชากรทั้งสิ้น 4,072 คน ชาย 2,008 คน หญิง 2,064 คน